



**JMG - INSTITUTIONEN FÖR
JOURNALISTIK MEDIER OCH
KOMMUNIKATION**

UNGA VUXNAS UPPFATTNINGAR OM FALSKA NYHETER OCH DERAS TILLIT TILL NYHETSKANALER

En kvalitativ intervjustudie

Andrea Ångman

Uppsats/Examensarbete:	15 hp
Program och/eller kurs:	Medie- och Kommunikationsvetarprogrammet
Nivå:	Grundnivå
Termin/år:	Ht/2023
Handledare:	Johannes Johansson
Kursansvarig:	Malin Svenningsson

Abstract

Uppsats/Examensarbete: 15 hp
Program och/eller kurs: Medie- och Kommunikationsvetarprogrammet, MK1501
Nivå: Grundnivå
Termin/år: Ht/2023
Handledare: Johannes Johansson
Kursansvarig: Malin Svenningsson

Sidantal: 44
Antal ord: 15159
Nyckelord: Fake news

Syfte: Syftet med studien är att undersöka vad lågutbildade respektive högutbildade unga vuxna i åldrarna 20-30 år tror påverkar spridningen av fake news och hur de upplever att deras förtroende för nyhetskällor påverkas när de blir allt mer exponerade för det. Genom att kartlägga respondenternas syn på fenomenet fake news och dess påverkan på deras informationsupptagning, ämnar studien att förstå om deras förtroende för nyhetskällor påverkas.

Teori: Elaboration Likelihood Model (ELM) och Mediated Trust Model (MTM)

Metod: Kvalitativ intervju

Material: Materialet består av semistrukturerade intervjuer med tio respondenter. En tillhörande intervjuguide är även skapad

Resultat: Det finns delade åsikter om huruvida traditionella nyhetskanaler påverkar spridningen av fake news. Vissa anser att de bidrar genom politisk vinkling, medan andra ser dem som pålitliga källor medan de också påpekar att vissa kanaler har andra motiv. Analysen pekar även på att förtroendet för nyhetskällor, särskilt traditionella medier, kan påverka individens syn på spridningen av fake news. Det betonas också att förtroendet för nyhetsetik och ansvarstagande från nyhetskanalerna är avgörande för att hantera desinformation och falska nyheter. Resultatet visar heller ingen skillnad mellan högutbildade och lågutbildade unga vuxnas uppfattningar om faktorer som påverkar spridningen av fake news.

Förord

Jag vill rikta ett varmt tack till min handledare Johannes Johansson för den vägledningen och stöd han har gett under arbetet med denna uppsats. Hans engagemang och expertis har varit en ovärderlig källa till inspiration och kunskap. Tack för att du delade med dig av din tid, insikter och erfarenhet. Din inverkan på mitt akademiska arbete har varit oerhört uppskattad.

Ett stort och hjärtligt tack riktas även till alla de respondenter som generöst delade med sig av sin tid och sina insikter för att möjliggöra denna uppsats. Er medverkan har varit ovärderlig och har berikat arbetet på ett sätt som jag är djupt tacksam för. Er öppenhet och vilja att bidra har varit avgörande för att kunna utforska ämnet. Tack för ert engagemang och ert bidrag till detta projekt!

Executive summary

The purpose of this study is to look into what low-educated and highly-educated young adults aged 20-30 think affects the spread of fake news and how they feel that their trust in news sources is affected when they become increasingly exposed to it. By mapping the respondents' view of the phenomenon of fake news and its influence on their information intake, the study aims to understand whether their trust in news sources is affected. The method that the study will use is a qualitative interview. A qualitative interview is chosen based on the fact that the study aims to get hold of the respondents' opinions and reflections on what they believe causes fake news to spread and how they believe their trust in news sources is affected. Ten respondents between the ages of 20-30 were selected based on a strategic selection that is fulfilled via a snowball sampling.

The study has used two theories. The choice of two theories is based on the need to understand both cognitive and interpersonal aspects of information processing. By integrating both the theory Elaboration Likelihood Model and the Mediated Trust Model, the study can expect a more comprehensive and nuanced understanding of how cognitive processes and interpersonal factors interact to influence young adults' experience of fake news and trust in news sources. This choice of theories enables a broader contextual analysis of the dynamics behind information processing and trust building.

The first question that the study was interested in answering was the following: What do highly educated and poorly educated young adults aged 20-30 think affects the spread of fake news and why? The answer to that question can be summarized as follows: According to ten respondents, a predominant point of view was that fake news is spread to control the discourse and convince others. Above all, they believed that the advancement of technology, especially social media and the Internet, plays a crucial role in the spread. Lack of source criticism, influence from social networks, and the individual's role as a spreader were also identified as factors. Propaganda and political views were highlighted as one of the biggest reasons for the spread of fake news, where false stories can be manipulated to support political goals. The question of how news channels affect the spread of fake news was also a subject of discussion. Some believed that news channels, such as SVT, are considered reliable, while others believed that some news channels contributed to the spread because they have other intentions.

The second question that the study aimed to answer was the following: How do both highly educated and poorly educated young adults aged 20-30 feel that their trust in news sources is affected when they become increasingly exposed to fake news? The answer to that question can be summarized as follows: The respondents, when describing their general trust in news sources, express high trust in the sources they use as primary sources. The high level of trust means that they do not consider being critical of the source. In connection with the theories Elaboration Likelihood Model and Mediated Trust Model, it appears that trust, especially within the Mediated Trust Model, can function as a peripheral signal and influence decision-making in the peripheral path according to ELM. When respondents describe how they follow news about current events, their use of primary sources varies, with some preferring daily newspapers while

others only use social media. The view of the reliability of news sources changes for certain groups of respondents, where the highly educated more often maintain their high level of trust, while the less educated experience changes to a greater degree. The majority of respondents, regardless of education level, prefer traditional news channels and consider them more reliable than news sources on social media platforms. They emphasize that traditional media are more controlled and impartial, while social media lack a responsible publisher and thus require more individual fact-checking. Subject areas where respondents feel more likely to doubt news reporting include politics, war, celebrities and entertainment, as well as charity and environmental and climate issues.

The third question the study aimed to answer was the following: Does the level of education affect the respondents' critical thinking? The answer can be summarized as follows: There was a certain expected difference between the highly educated and the poorly educated but the results show no differences between highly educated and poorly educated young adults' perceptions of factors that influence the spread of fake news. Both groups tend to highlight similar aspects, such as a lack of fact-checking, as influencing factors. This suggests that the level of education is not necessarily a decisive variable for how young adults interpret and understand the phenomenon of fake news. There is also no difference between highly educated and poorly educated young adults' experiences of how their trust in news sources is affected by increased exposure to fake news. Both groups report an increased awareness and caution towards news sources, and there appears to be no direct correlation with education level. This indicates that although young adults' trust is affected by fake news exposure, this effect is not differentiated by their educational background.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	7
1.1 Problembeskrivning.....	8
1.2 Inomvetenskaplig och utomvetenskaplig relevans.....	9
2. Bakgrund.....	11
2.1 Fake News och unga vuxnas medieanvändning.....	12
2.2 Fake News och nyheter.....	13
2.3 Utbildning och informationsupptagning.....	14
3. Syfte.....	15
3.1 Frågeställningar.....	15
3.2 Avgränsningar.....	15
4. Teoretiskt ramverk.....	17
4.1 Elaboration Likelihood Model.....	17
4.2 Mediated Trust Model.....	18
4.3 Samspelet mellan ELM och MTM.....	19
5. Metod.....	20
5.1 Urval.....	21
5.2 Datainsamling.....	22
5.3 Validitet och reliabilitet.....	23
6. Resultat.....	25
6.1 Vad tror respondenterna får fake news att spridas och varför?.....	25
6.2 Hur upplever respondenterna att deras förtroende för nyhetskällor påverkas när de blir allt mer exponerade för fake news?.....	29
6.3 Påverkar utbildningsnivån respondenternas kritiska tänkande?.....	32
7. Diskussion.....	35
7.1 Generaliserbarhet.....	38
8. Sammanfattning.....	40
8.1 Framtida forskning.....	41
9. Referenser.....	42
10. Bilagor.....	44

1. Inledning

Den ursprungliga användningen av "fake news" betyder att sprida desinformation som paketerats för att se ut som nyheter. Det handlar alltså om när någon medvetet manipulerar sanningen eller sprider lögnen för att påverka människor – antingen för politisk, ideologisk eller ekonomisk vinning. (Internetstiftelsen, 2021)

I den digitala eran, där information sprids med en hastighet och omfattning som aldrig tidigare skådats, har fenomenet "fake news" blivit en central och utmanande fråga för samhället. Felaktiga eller uppseendeväckande rubriker, falska citat eller påhittade händelser som presenteras som sanna har blivit allt vanligare i både sociala medier och mainstreammedier. Trots att fake news har funnits länge så har det aldrig varit ett viktigare ämne än idag. Över tre fjärdedelar av svenskarna känner till begreppet fake news och över 50 procent uppger att de läser fake news minst en gång i veckan (Knowit, 2018).

Gränsen mellan digitala och traditionella medier håller på att suddas ut då traditionella medier som tv, radio och tidningar ofta också kan konsumeras på nätet. Nyhetsappar, webbplatser och nyhetssidor på sociala medier gör också att skillnaden mellan de olika kanalerna blir allt mindre tydlig. Utbudet av nyhetskanaler är större än någonsin tack vare dagens teknik och nästan alla, 94 procent av svenskarna, tar del av samhällsnyheter (Internetstiftelsen, 2023). Svenska folket tar i första hand del av nyheter via tv-kanaler. Därefter kommer nyhetsappar och webbplatser för samhällsnyheter där följande ligger i topp: SVT/ Sveriges Radio, Aftonbladet och Dagens Nyheter. Facebook är den sociala medietjänst som flest svenskar konsumerar samhällsnyheter på, följt av Instagram, Youtube och Twitter. Det gäller dock inte de födda på 2000-talet som tar främst del av samhällsnyheter på Tiktok (Ibid).

I den moderna eran av informationsflöde står frågan om fake news i centrum av samhällsdebatten och utgör en utmaning för såväl mediebrukare som producenter. Särskilt bland unga vuxna i åldern 20-30 år har fenomenet fake news blivit en påtaglig faktor som formar uppfattningen om nyheter och pålitlighet hos nyhetskällor (Knowit, 2018). Utifrån det faktum att allt fler ungdomar och unga vuxna spenderar mer och mer tid på internet samt att de konsumerar allt mer samhällsnyheter på de digitala plattformarna så är det av intresse att studera just denna grupp av unga vuxna. Denna studie syftar till att belysa och förstå de komplexa dynamikerna kring spridningen av fake news bland unga vuxna och undersöka hur deras förtroende för nyhetskällor påverkas i ljuset av denna exponering.

Forskningen fokuserar på två huvudfrågeställningar för att bättre greppa de olika dimensionerna av fake news och dess påverkan. För det första: vad tror högutbildade respektive lågutbildade unga vuxna i åldrarna 20-30 påverkar spridningen av fake news och varför? Genom att undersöka dessa två grupper av respondenters synpunkter strävar studien efter att identifiera eventuella skillnader i förståelsen och uppfattningen av de faktorer som driver spridningen av falsk information.

För det andra: hur upplever både högutbildade och lågutbildade unga vuxna i åldrarna 20-30 år att deras förtroende för nyhetskällor påverkas när de blir allt mer exponerade för fake news? Studien fördjupar sig i individernas upplevelse av att konfronteras med falsk information och hur detta i sin tur påverkar deras förtroende för de källor som de förlitar sig på för att hålla sig informerade. Genom att ta itu med dessa frågeställningar strävar denna forskning efter att kasta ljus över de komplexa interaktionerna mellan individuella uppfattningar, informationskällors trovärdighet och den ökande utmaningen från fake news. Resultaten från denna studie förväntas bidra till en fördjupad förståelse av hur unga vuxna navigerar genom det samtida informationslandskapet och hur de förhåller sig till nyhetskällor i ljuset av fenomenet fake news.

1.1 Problembeskrivning

Fake news, eller medvetet fabricerad och vilseledande information som presenteras som sanning, utgör en alltmer påtaglig fara i dagens samhälle. Problemet sträcker sig bortom den individuella nivån och har potentiellt djupgående konsekvenser för samhällsstrukturen som helhet. Genom att sprida desinformation kan fake news underminera grundläggande principer som sanning, tillförlitlighet och öppen debatt, vilket i förlängningen påverkar demokratin och individernas förmåga att fatta informerade beslut (Internetstiftelsen, 2021).

En av de mest påtagliga farorna med fake news är dess förmåga att skapa förvirring och missförstånd i samhället. När människor konfronteras med en överväldigande mängd information online blir det svårt att särskilja mellan pålitliga källor och vilseledande propaganda (Ognyanova et.al., 2020). Den ökande digitaliseringen och användningen av sociala medier som huvudkälla för nyheter har skapat en osäkerhet kring informationskvalitet och pålitlighet. I Sverige har den traditionella nyhetsrapporteringen successivt ersatts av digitala plattformar, och unga vuxna är särskilt utsatta för påverkan. Den ständiga exponeringen för fake news online kan underminera förtroendet för etablerade nyhetskällor och skapa en cynism gentemot traditionell journalistik (Andersson, 2020). Denna utveckling är oroande, eftersom förtroende för pålitlig information är en grundläggande komponent i ett välfungerande demokratiskt samhälle. Dessutom kan fake news användas som en politisk taktik för att påverka opinionen, valresultat eller främja specifika agendor. Genom att sprida medvetet vilseledande information kan aktörer med olika intressen manipulera den offentliga debatten och skapa en polariserad atmosfär. Detta kan i sin tur underminera sammanhållningen i samhället och försvåra möjligheten till konstruktivt samarbete och dialog (Ibid).

Allt fler svenskar konsumerar samhällsnyheter via internet och sociala medier och den ständiga exponeringen för fake news har potential att underminera unga vuxnas förtroende för traditionella nyhetskällor (Andersson, 2020). Internetanvändare möter ständigt en överväldigande mängd information online, och det råder en oroande brist på klarhet kring hur den ökande exponering för fake news påverkar deras förmåga att särskilja pålitliga nyhetskällor från vilseledande information. Den ökade svårigheten att skilja mellan sanningsenlighet och falskhet i nyhetsrapporteringen kan påverka bland annat unga vuxnas förmåga att fatta informerade beslut och utveckla en balanserad förståelse av omvärlden (Andersson, 2017).

För att adressera dessa problem är det nödvändigt att utforska och förstå de svagheter som finns inom dagens medielandskap. Frågor om informationskvalitet, källkritik och digital mediekompetens måste prioriteras för att rusta individer, särskilt unga vuxna, med de verktyg som behövs för att navigera säkert genom informationsflödet online. Det krävs också ett ökat samarbete mellan medieorganisationer, teknikföretag och samhällsinstitutioner för att skapa robusta mekanismer för att upptäcka och motverka spridningen av fake news.

Sammanfattningsvis är studier av fake news av avgörande betydelse i dagens samhälle för att förstå dess potentiella skadliga konsekvenser på individnivå, demokratiska processer och samhällsstrukturer. Att hantera dessa utmaningar kräver en helhetsansats som involverar medieutbildning, teknologisk innovation och samhällsengagemang för att säkerställa att informationslandskapet förblir trovärdigt och transparent.

1.2 Inomvetenskaplig och utomvetenskaplig relevans

Tidigare forskning inom ämnet pekar på att huruvida en individ tror på fake news eller inte varierar från person till person då mycket tyder på att vi uppfattar information olika på grund av vår kognitiva förmåga att tolka och granska det vi ser och läser. Detta är ett argument som både Tsfaty et al. (2020) samt Pennycook och Rand (2021) menar är avgörande i varför vissa tror på fake news medan andra inte gör det. Dessutom menar Pennycook och Rand att konfirmeringsbias kan spela en avgörande roll i vad vi uppfattar som sant eller falskt.

Trots att mycket tyder på att det är vår kognitiva förmåga som avgör om vi tror på fake news eller inte så finns det även andra psykologiska aspekter som kan påverka publiken. En viktig faktor som kan avgöra varför vissa tror på fake news medan andra inte gör det kan vara att några exponeras mer för fake news än andra. En del exponeras via sociala medier där spridningen av fake news kan vara snabb och nå en bred publik. Andra kan exponeras via mainstreammedier vilket brukar beskrivas som de mest etablerade mediekanalerna och publiceringsplattformarna som når en bred publik (Shuman, 2020). Dessa kanaler inkluderar ofta stora tv-nätverk, radio, dagstidningar, och stora online-nyhetsportaler (Ibid). Dock sker den typen av exponering ofta under förutsättningarna av att mainstreammedia försöker korrigera ett felaktigt uttalande. Det som de båda perspektiven har gemensamt är det faktum att ju mer vi exponeras för fake news desto större chans är det att vi faktiskt börjar tro på dem (Turcotte et al. 2015).

Frågan som studien avser att undersöka är relevant både för samhället i stort men även för journalistiken samt medie- och kommunikationsforskningen. Fake news kan underminera förtroendet för nyhetskällor och andra etablerade institutioner som är avgörande för en fungerande demokrati. Om människor inte längre kan lita på att de får tillgång till korrekt information, kan det leda till en minskning av deltagandet i samhällets beslutsprocesser och en ökning av misstro och osäkerhet. Därför är det viktigt att känna igen och bekämpa fake news genom att använda tillförlitliga källor och kritiskt tänkande när man tar till sig information (Fisher, 2016).

Genom att analysera respondenternas perspektiv och erfarenheter så kommer studien att få en insikt i de faktorer som driver spridningen av falska nyheter och dess inverkan på individens förtroende för den information de tar del av. Att studera fake news ur respondenternas perspektiv kommer förhoppningsvis att ge kunskap inte bara för forskare som arbetar med desinformation, missuppfattningar, kunskapsmotstånd och relaterade områden, utan också för journalister som arbetar med desinformation och tillhandahåller faktakontroll.

Inom forskning kan fokuset ofta ligga på statistik, generella trender och övergripande mönster, vilket riskerar att förlora den djupgående förståelsen för människors individuella upplevelser och tolkningar. Att framhäva respondenternas perspektiv ger inte bara en unik inblick i de komplexa och mångfacetterade aspekterna av deras erfarenheter, utan bidrar också till att humanisera forskningen. Varje respondent bär med sig unika livsberättelser och perspektiv som berikar förståelsen av det studerade ämnet. Studien hoppas kunna bidra till en ökad medvetenhet om problemets omfattning och skapa en grund för framtida åtgärder mot spridningen av fake news i samhället.

2. Bakgrund

SOM-institutets långsiktiga studier om förtroendet för nyhetsmedier ger en omfattande förståelse för den svenska befolkningens syn på nyhetsmedierna. Enligt deras resultat är det tydligt att nyhetsmedierna i Sverige generellt sett åtnjuter ett högt förtroende. Ungefär 80 procent av den svenska befolkningen har uttryckt ett högt förtroende för nyhetskanaler och public service, enligt SOM-undersökningar (Andersson, 2017:66; SOM-Institutet 2022). Detta indikerar en betydande grad av förtroende bland allmänheten för de källor som tillhandahåller nyhetsinformation. Inom detta övergripande förtroende framkommer det att public service, representerat av radio och TV, har de starkaste siffrorna. Förtroendet kan ses som en indikation på att dessa medieformer anses vara pålitliga och välrenommerade av den svenska allmänheten. Å andra sidan uppvisar morgon- och dagstidningar något svagare siffror (Andersson, 2017:65), vilket kan vara resultatet av olika faktorer som påverkar hur olika medieformer uppfattas och bedöms av befolkningen.

En intressant observation som framkommer från undersökningar är att de som har svagast tilltro till traditionella nyhetsmedier ofta är lågutbildade och låginkomsttagare (Weibull, 2017, s.154). Denna korrelation mellan socioekonomisk status och förtroende för nyhetsmedier belyser dynamiken mellan utbildningsnivå och hur människor uppfattar och värderar information. Denna observation kan kopplas till Brady, Schlozman och Verbys arbete som diskuterar den sociala kompetensen och hur den stärks av empiriska mätningar (Weibull, 2007). Enligt dessa mätningar har högutbildade individer en tendens att ha ett större förtroende för public service, vilket indikerar att utbildningsnivån kan påverka människors uppfattning av och förtroende för olika medieformer.

Under de senaste åren har traditionella nyhetsorganisationer stått inför en betydande nedgång i allmänhetens förtroende, en trend som har dokumenterats av forskare som Newman et al. (2018). Denna förtroendekris är av särskild betydelse i tider av kris och osäkerhet, då medborgare är i akut behov av pålitliga källor som kan tillhandahålla aktuell och tillförlitlig information. Konsekvenserna av bristen på förtroende blir särskilt uppenbara i dessa pressade situationer. När samhället står inför kriser, hälsorelaterade hot eller andra nödsituationer är det avgörande att medborgarna kan förlita sig på media för korrekt och välgrundad information. Däremot har fake news uppkommit som ett hinder i form av sensationella och påhittade berättelser som efterliknar journalistikens format, snarare än att informera och förklara. Detta har potentialen att underminera förtroendet för traditionella medier (Ibid).

Övergången från pålitlig rapportering till falska narrativ kan påverka trovärdigheten för hela nyhetsinnehållet. När medborgare utsätts för sensationalism och desinformation, ökar risken för att de förlorar förtroendet för media som helhet. Detta fenomen har fått journalister och forskare att uttrycka allvarig oro för hur exponering för fake news kan bidra till en minskning av människors förtroende för pressen (Ognyanova et al., 2020).

För journalister och redaktioner innebär denna situation en dubbel utmaning. Å ena sidan måste de arbeta hårt för att bekämpa spridningen av fake news genom att erbjuda korrekt information och källkritisk journalistik. Å andra sidan måste de också återuppbygga och bevara allmänhetens förtroende genom att kommunicera transparent och adressera de utmaningar som mediebranschen står inför (Ibid).

2.1 Fake News och unga vuxnas medieanvändning

Sociala medieplattformar erbjuder ett snabbt och enkelt sätt för individer att dela information, oavsett dess korrekthet. Denna öppenhet för delning har både positiva och negativa konsekvenser för informationsflödet. En av de negativa effekterna är kopplad till möjligheten för individer eller grupper med illvilliga avsikter att snabbt sprida falsk information till en bred publik. Denna problematik har blivit alltmer påtaglig i en tid då sociala medier har blivit en väsentlig källa för nyhetskonsumtion (Shehata, 2021).

Å ena sidan ger sociala medier användarna möjlighet att snabbt och enkelt nå och konsumera nyheter från olika källor. Denna tillgänglighet och snabbhet kan vara fördelaktig när det gäller att hålla sig informerad om aktuella händelser. Människor kan enkelt dela nyheter och åsikter, och detta bidrar till en ökad spridning och tillgänglighet av information. Å andra sidan finns det en negativ aspekt av denna öppenhet, nämligen risken för spridning av fake news (Wagner & Boczkowski, 2019). Snabbheten och den omfattande räckvidden som sociala medier erbjuder gör det möjligt för falsk information att spridas och nå en stor publik innan felaktigheterna kan korrigeras. Detta skapar en utmaning för användare att skilja mellan korrekt och falsk information och sätter press på plattformarna att hantera spridningen av desinformation (Ibid). Problemet förvärras av algoritmer som tenderar att visa användare innehåll som överensstämmer med deras befintliga åsikter, vilket skapar så kallad filterbubblor och förstärker konfirmeringsbias. Dessa faktorer tillsammans skapar en miljö där människor kan bli utsatta för och potentiellt tro på felaktig information, samtidigt som de har begränsad exponering för olika perspektiv på samhället (Sterret et.al., 2019).

Sociala medieplattformar som Facebook, Twitter och Instagram har utvecklats till betydande kanaler för spridning av falska nyheter, och detta fenomen kan förklaras genom flera faktorer. En central aspekt är plattformarnas utformning, där vem som helst kan publicera och dela innehåll utan att genomgå faktakontroll eller redaktionell tillsyn. Detta skapar en miljö där desinformation har möjlighet att växa och spridas utan att det finns något tillvägagångssätt för att upptäcka och korrigeras falsk information (Sterret et.al., 2019). I denna kontext är det upp till individerna att ta ett ökat ansvar för att faktakontrollera den information de konsumerar och delar. Utan en tydlig ansvarig utgivare eller redaktionell struktur är användarna själva ansvariga för att bedöma informationens trovärdighet och sanningshalt. Övergången av ansvar från traditionella redaktionella team till den enskilda användaren skapar utmaningar när det gäller att filtrera och verifiera det enorma informationsflöde som sociala medieplattformar erbjuder (Andersson, 2020).

En annan faktor som förstärker spridningen av falska nyheter är användningen av algoritmer. Algoritmer är utformade för att anpassa användarnas upplevelse genom att visa dem innehåll som är mest troligt att generera engagemang. Tyvärr kan detta innebära att sensationellt eller polariserande innehåll, även om innehållet inte är sanningsenligt, får ökad synlighet på grund av dess förmåga att generera reaktioner, kommentarer och delningar (Ibid). Algoritmernas inriktning på användarnas preferenser och beteenden snarare än på sanningshalten kan därmed skapa en miljö där falska nyheter trivs och sprids.

2.2 Fake news och nyheter

Mainstream media har ofta en lång historia och ett etablerat rykte för journalistisk integritet. De följer professionella standarder, etiska koder och anställer utbildade journalister samt följer tydliga juridiska processer med angivna ansvariga utgivare. Detta kan öka allmänhetens förtroende för tillförlitligheten i nyheter som rapporteras av mainstreammedier (Andersson 2020). Mainstreammedier har vanligtvis redaktionella strukturer på plats för att säkerställa noggrannhet, rättvisa och ansvarsskyldighet. De har lager av redaktionell tillsyn, faktagranskare och journalister som hålls ansvariga för informationen de rapporterar. Detta ger allmänheten en garanti för att nyhetsinnehåll genomgår granskning och verifiering innan publicering (Ibid). Tsfat et al. gjorde en studie 2019 där de argumenterade för att traditionella nyhetsmedier faktiskt är en stor del av problemet när det kommer till publikens exponering av fake news. De menar att data visar på att stora andelar av allmänheten känner till fake news och tror på dem. En anledning till det kan vara att de flesta människor tar del av fake news från mainstreammedia och deras täckning i vanliga nyhetskanaler (Tsfati et al. 2019).

Forskning inom media och kommunikation har under en längre tid utforskat sambanden och effekterna av medias påverkan på människors åsikter och vår förståelse av verkligheten. En betydande teori som har varit inflytelserik inom detta område är kultivationsteorin, introducerad av George Gerbner på 1960-talet, en tid då fenomenet fake news var långt ifrån den omfattande samhällsutmaning det utgör idag (Perera, 2023). Kultivationsteorin grundar sig på idén att långvarig exponering för medieinnehåll formar mediekonsumenters uppfattningar om världen och deras beteenden.

Inom ramen för kultivationsteorin diskuteras även begreppet "quantity of coverage," vilket hänvisar till den omfattning och volym av mediauppmärksamhet som ägnas åt ett specifikt ämne, en händelse eller en fråga i olika medieplattformar, såsom tidningar, tv, radio eller onlineplattformar (Perera, 2023). För att konkretisera detta koncept kan vi överväga hur mängden täckning av fake news kan utöva påverkan på allmänhetens uppfattning om ett specifikt ämne eller en händelse. När en fråga får omfattande bevakning, oavsett om det gäller falska nyheter eller ej, blir det sannolikt att den fångar allmänhetens uppmärksamhet. Detta sker genom att ämnet blir frekvent och prominent närvarande i medierna (Ibid). Den ökade synligheten genererar i sin tur diskussioner och interaktioner bland individer, både online och offline, vilket i slutändan formar den allmänna opinionen kring det aktuella ämnet. En ökad mängd täckning kan inte bara påverka medvetenheten om ett ämne utan också bidra till att bilda och förändra individuella åsikter. (Mazur, 2017).

2.3 Utbildning och informationsupptagning

Utbildning och informationsupptagning är intimt sammanlänkade och utgör ett ömsesidigt förhållande som stärker individens förmåga att förstå och navigera i en komplex informationsvärld (Carlström Hagman, 2017). Utbildning fungerar som den grundläggande byggstenen, och dess roll sträcker sig bortom att enbart förmedla fakta och färdigheter. Den skapar det nödvändiga ramverket för en person att effektivt och kritiskt interagera med information från olika källor. I processen med utbildning överförs inte bara specifik kunskap, utan även förmågor och verktyg som är essentiella för informationsupptagningen (Ibid). Läs- och skrivfärdigheter utgör grunden, eftersom de möjliggör effektiv kommunikation och tolkning av textbaserad information. Kritiskt tänkande, en nyckelkomponent i utbildning, tränar individen att analysera och utvärdera information på ett djupare plan, vilket stärker deras förmåga att skilja mellan pålitliga och opålitliga källor (Hultman & Eriksson, 2014). Utbildning ger också en bred kunskapsbas inom olika ämnesområden. Detta fungerar som en grund för att skapa en djupare förståelse när man konfronteras med information från olika källor. En välutbildad individ kan ha förmågan att sätta in ny information i ett sammanhang, relatera den till tidigare kunskap och därigenom skapa en mer holistisk och djupgående uppfattning (Carlström Hagman, 2017).

Det ömsesidiga beroendet mellan utbildning och informationsupptagning betonar vikten av en kontinuerlig inlärningsprocess genom hela livet. Utbildning rustar individen med de färdigheter och det tankesätt som krävs för att navigera genom det ständigt ökande informationsflödet och för att vara medveten om hur man kan dra nytta av dessa resurser på ett klokt och kritiskt sätt. På så sätt blir utbildning och informationsupptagning inte bara individuella aspekter av inlärningsprocessen, utan snarare två saker som vävs samman för att skapa en dynamisk och resursfull förmåga att hantera och förstå världen omkring oss.

Att vara välutbildad innebär inte bara att vara en passiv mottagare av information, utan att vara aktivt engagerad i att förstå hur man söker, analyserar och tillämpar den på ett meningsfullt sätt. I dagens informationsålder är förmågan att navigera genom en mängd olika informationskällor avgörande. Individer står inför en ständig ström av data från diverse källor, och utbildningen kan spela en central roll i att ge dem verktyg för att kunna urskilja mellan pålitliga och opålitliga källor. Kritiskt tänkande blir en viktig färdighet, detta innebär att människor behöver kunna granska och bedöma informationens kvalitet och relevans för olika sammanhang (Hultman & Eriksson, 2014). Informationsupptagning blir därmed en kontinuerlig och anpassningsbar process som påverkas av utbildningen. Genom att tillämpa principer för källkritik och kritisk analys lär sig individer att effektivt sälla bland informationsflödet. Utbildning ger dem inte bara kunskap, utan även förmågan att anpassa sina metoder för att ta till sig och bearbeta information baserat på sina utbildningsmässiga erfarenheter och färdigheter (Ibid).

Utbildning kan helt enkelt ses som den övergripande ramen som skapar förutsättningar för effektiv informationsupptagning och bearbetning. Människor som genomgår formell eller informell utbildning utvecklar färdigheter och strategier som hjälper dem att effektivt ta till sig och förstå information, vilket i sin tur stöder deras fortsatta lärande och personliga utveckling.

3. Syfte

Syftet med studien är att undersöka vad lågutbildade respektive högutbildade unga vuxna i åldrarna 20-30 år tror påverkar spridningen av fake news och hur de upplever att deras förtroende för nyhetskällor påverkas när de blir allt mer exponerade av det. Genom att kartlägga respondenternas syn på fenomenet fake news och dess påverkan på deras informationsupptagning ämnar studien att förstå om deras förtroende för nyhetskällor påverkas.

Studien syftar till att belysa skillnaden mellan de två intervjugrupperna eftersom utbildning inte bara påverkar individens kognitiva förmågor utan även individens sociala nätverk och kulturella perspektiv. Det är möjligt att olika grupper har olika synsätt på fake news beroende på deras utbildningsbakgrund och de sociala och kulturella kontexter de befinner sig i. Generellt sett antas att högre utbildning korrelerar med bättre kritiskt tänkande och förmågan att bedöma information (Damme et.al 2023). Därför kan det vara intressant att studera om högutbildade individer är mer benägna att använda källkritik och analytiska färdigheter för att bedöma nyheter jämfört med lågutbildade. Dessutom är det av intresse att ta reda på om utbildningsnivå påverkar individen när det gäller att verifiera och validera nyheter.

3.1 Frågeställningar

F1: Vad tror högutbildade respektive lågutbildade unga vuxna i åldrarna 20-30 påverkar spridningen av fake news och varför?

Frågeställningen syftar till att undersöka och jämföra uppfattningar och åsikter hos unga vuxna med olika utbildningsnivåer gällande faktorer som de tror påverkar spridningen av falska nyheter.

F2: Hur upplever högutbildade respektive lågutbildade unga vuxna i åldrarna 20-30 år att deras förtroende för nyhetskällor påverkas när de blir allt mer exponerade för fake news?

Frågeställningen ämnar undersöka individernas upplevelser och uppfattningar kring hur exponering för falska nyheter kan påverka deras förtroende för traditionella nyhetskällor.

F3: Påverkar utbildningsnivån respondenternas kritiska tänkande?

Frågeställningen syftar till att undersöka sambandet mellan utbildningsnivå och nivån av kritiskt tänkande samt om informationsupptagningen skiljer sig mellan högutbildade och lågutbildade.

3.2 Avgränsningar

Tio stycken respondenter i åldrarna 20-30 år kommer att intervjuas. Endast unga vuxna i åldrarna 20-30 år kommer att inkluderas, detta för att 90-talisterna låg i topp när det gäller användandet av sociala medier år 2021 och en hårsman efter låg 00-talisterna (Internetstiftelsen, 2021). Respondenter kommer att delas in i två huvudgrupper baserat på deras utbildningsnivå, lågutbildade och högutbildade. Lågutbildade definieras som de som har avslutat högst gymnasial utbildning, medan högutbildade är de som har en universitetsutbildning eller motsvarande. Uppdelningen sker för att det är av studiens intresse att undersöka om informationsupptagningen ser olika ut mellan de två grupperna och om det påverkar respondenternas syn på fake news.

För att kunna besvara frågeställningarna på ett tillförlitligt sätt så har studien valt bort en kvantitativ metod och istället valt att använda sig av en kvalitativ metod i form av intervjuer. Studiens syfte och frågeställningar syftar till att få en djupare förståelse för deltagarnas perspektiv och erfarenheter. Därmed kan en kvalitativ metod med intervjuer vara mer passande. Kvalitativa intervjuer ger utrymme för öppna svar och utforskande dialog, vilket kan ge mer detaljerade och kontextualiserade insikter (Trost, 2010).

De teoretiska ramverk som har valts ut och appliceras på studien är Elaboration Likelihood Model och Mediated Trust Model. Dessa två teorier är lämpliga att använda sig av i studien då de på bästa sätt kan användas för att tolka respondenternas svar och koppla deras svar till studiens syfte och frågeställningar. Elaboration Likelihood Model (ELM) är en teoretisk ram inom psykologi och kommunikationsvetenskap som förklarar hur människor tar emot och behandlar övertygelsebudskap (Petty & Briñol, 2011). Detta kan appliceras på respondenternas utbildningsnivå genom att se om det finns någon skillnad i hur de båda grupperna tar emot och behandlar fake news och det budskap som fake news för med sig. Mediated Trust Model utforskar de olika faktorer som påverkar och bygger upp förtroendet för medier hos allmänheten (Sasse et.al., 2009). Detta kommer att kunna appliceras på alla respondenter genom att studera hur deras förtroende för nyhetskällor påverkas när de blir allt mer exponerade för fake news.

4. Teoretiskt ramverk

Studien använder sig av två teorier för att undersöka vad högutbildade respektive lågutbildade unga vuxna i åldrarna 20-30 år tror påverkar spridningen av falska nyheter och hur de upplever att deras förtroende för nyhetskällor påverkas när de blir allt mer exponerade för det. Valet av två teorier för att undersöka spridningen av falska nyheter och förtroendet för nyhetskällor bland högutbildade och lågutbildade unga vuxna i åldrarna 20-30 år är baserat på behovet av att förstå både kognitiva och interpersonella aspekter av informationsbearbetning. Genom att integrera både teorin Elaboration Likelihood Model och Mediated Trust Model i studien kan studien förvänta sig en mer omfattande och nyanserad förståelse för hur kognitiva processer och interpersonella faktorer samverkar för att påverka unga vuxnas upplevelse av falska nyheter och förtroende för nyhetskällor. Detta val av teorier möjliggör en bredare kontextuell analys av dynamikerna bakom informationsbearbetning och förtroendebyggande.

Den första teorin som heter Elaboration Likelihood Model är en teori inom kommunikations- och socialpsykologi som utvecklades av Richard E. Petty och John T. Cacioppo (1984). ELM används när man vill analysera hur människor bearbetar och reagerar på övertygelseförsök och budskap beroende på olika faktorer som engagemang, motivation och relevans för dem (Petty & Briñol, 2011). ELM kommer att appliceras på respondenternas utbildningsnivå då studien avser att ta reda på om utbildningsnivån påverkar individens förmåga att undersöka källan, analysera fakta och bedöma trovärdigheten.

Den andra teorin som kommer att användas är Mediated Trust Model som utvecklades av Pamela J. Shoemaker och Stephen D. Reese (1996). MTM identifierar olika faktorer som påverkar förtroendet för medier, inklusive tillförlitlighet, trovärdighet, integritet och ansvarsskyldighet hos medieorganisationer. Förtroende byggs genom en kombination av erfarenheter, interaktioner och mediers prestation över tid. MTM undersöker hur förtroendet påverkar människors uppfattning och konsumtion av information. Högt förtroende tenderar att leda till ökad acceptans av mediernas budskap, medan lågt förtroende kan leda till skepticism och misstro (Sasse et.al., 2009). Här finns ett intresse i att undersöka hur människors förtroende påverkas av olika medieformer, informationsspridning, eller interaktioner online. MTM kommer att appliceras på samtliga respondenter, oavsett utbildningsnivå eller ålder.

4.1 Elaboration Likelihood Model

Elaboration Likelihood Model (ELM) är en teoretisk ram inom psykologi och kommunikationsvetenskap som förklarar hur människor tar emot och behandlar övertygelsebudskap (Petty & Cacioppo, 1984). Enligt ELM reagerar människor på budskap på två huvudsakliga sätt: genom en central väg och en perifer väg. Människor som är benägna att tänka noggrant och reflektera över ett budskap, tar ofta den centrala vägen. Det betyder att de analyserar argumenten, bedömer relevansen och noggrant väger bevisen för att bilda en attityd (Petty & Briñol 2011: 232). Människor som inte är villiga eller inte har resurser att tänka djupt om ett budskap, tar vanligare den perifera vägen. Det betyder att de använder yttre ledtrådar, som talarens attraktivitet eller budskapets yttre egenskaper, för att fatta beslut om attityder (Ibid).

När det gäller frågan om spridningen av fake news och människors förtroende för nyhetskällor, kan ELM användas för att förstå hur människor reagerar på sådana budskap på följande sätt. Den centrala vägen är för dem som är engagerade och kunniga om nyheter och kan noggrant utvärdera informationen. De kanske undersöker källan, analyserar fakta och bedömer trovärdigheten för att bilda sina åsikter om ett specifikt ämne eller nyhetsberättelse (O'Keefe, 2013: 138; 139). Personer som tar en perifer väg är inte så engagerade eller kunniga om nyheter. De kan låta sig påverkas av känslomässiga reaktioner, talarens trovärdighet eller andra yttre faktorer när de bedömer nyhetsbudskap. Om de finner en nyhetskälla eller en artikel attraktiv eller övertygande, kan de acceptera budskapet utan djupare analys (O'Keefe, 2013:139).

ELM kan vara effektivt att använda sig av då man kan ta reda på om respondenterna använder sig av en central eller perifer väg när de bedömer vad som är fake news eller inte. Det kan även vara intressant att se om en central eller perifer väg påverkar respondenternas förtroende för nyhetskällor efter att ha blivit exponerade för fake news. Högutbildade individer kan ha en tendens att ta den centrala vägen eftersom de har ökad förmåga till analytiskt tänkande. De kan även vara mer benägna att noggrant granska källor, analysera fakta och bedöma trovärdigheten innan de formar sina övertygelser (Petty & Briñol, 2011). Lågutbildade individer kan ha en tendens att ta den perifera vägen, påverkade av enklare faktorer som källans popularitet eller känslomässiga övertoner. Lågutbildade personer kan även vara mer benägna att förlita sig på snabba heuristikar snarare än att genomföra en djupare och mer kritisk analys av informationen (Ibid). Genom att tillämpa ELM på studien kan man få insikter om hur respondenternas utbildningsnivå kan påverka deras förmåga att kritiskt granska information och därigenom bättre förstå dynamiken bakom mottagandet av fake news.

4.2 Mediated Trust Model

The Mediated Trust Model (MTM) är en teoretisk modell inom området för kommunikation och media som utvecklats av Pamela J. Shoemaker och Stephen D. Reese. Mediated Trust Model utforskar de olika faktorer som påverkar och bygger upp förtroendet för medier hos allmänheten. MTM lanserades 1996 och har sedan dess använts som ett ramverk för att analysera relationen mellan medier och deras publik (Shoemaker & Reese, 1996).

Teorin undersöker hur förtroendet påverkar människors uppfattning av och interaktion med medierna. I MTM betonas vikten av att människor har förtroende för medierna för att kunna dra nytta av den information som presenteras. När allmänheten har högt förtroende för medierna, är de mer benägna att acceptera och engagera sig i de budskap och nyheter som medierna förmedlar (Andersson, 2020). Förtroende kan skapa en positiv attityd gentemot medierna och då kan chansen att människor tar till sig informationen på ett öppet sätt öka.

Mediated Trust Model analyserar de faktorer som påverkar förtroendet för medierna, inklusive medieinnehålls kvalitet, journalistisk yrkesetik, mediainstitutionens trovärdighet och mediakonsumtionsvanor (Sasse et.al., 2009). Förtroendet är en central komponent i relationen mellan medier och publik eftersom det påverkar hur människor tolkar, bedömer och reagerar på mediernas budskap. Forskning inom tillitsteorin syftar till att förstå dessa dynamiker och hur

medierna kan arbeta för att bygga och upprätthålla förtroendet hos sin publik, vilket i sin tur kan öka mediernas inflytande och relevans i samhället.

Inom ramen för studien kan MTM användas för att undersöka hur respondenternas förtroende för olika medieformer påverkar deras uppfattning av fake news. MTM kan tillämpas på samtliga respondenter, oavsett ålder eller utbildningsnivå. Mediated Trust Model är en ram för att förstå dynamiken mellan människors förtroende och deras interaktion med medier. Genom att applicera MTM på resultaten får man en möjlighet att undersöka om förtroendet för medier kan vara en avgörande faktor för hur människor hanterar och reagerar på information, inklusive hur de navigerar i landskapet av fake news.

4.3 Samspelet mellan ELM och MTM

Den grundläggande idén i Elaboration Likelihood Model (ELM) är att människor kan bearbeta information på två olika sätt: centralt (djup bearbetning) eller perifert (ytlig bearbetning). Denna teori, utvecklad av Petty och Cacioppo, ger en inblick i hur människor reagerar på övertygelseförsök och budskap beroende på olika faktorer som engagemang, motivation och relevans för dem. Människor som följer den centrala vägen är benägna att tänka kritiskt och noga överväga argument och information. I den perifera vägen används snabbare och enklare regler för att fatta beslut, ofta baserade på yttre signaler som trovärdighet och känslor (Petty & Briñol, 2011).

Mediated Trust Model (MTM) betonar förtroendets roll i interaktioner och beslutsfattande. Inom ELM kan förtroende fungera som en perifer signal som påverkar beslutsfattandet i den perifera vägen (O'Keefe, 2013). Vid högt förtroende enligt MTM kan tillit fungera som en genväg för beslutsfattande inom ELM. Detta innebär att om en person litar på en källa, kan de vara benägna att acceptera information från den källan utan att noga överväga argumenten (Ibid). Problemet med perifer tillit är att den kan leda till ett mindre kritiskt tillvägagångssätt. Om generellt förtroende leder till att individen behandlar tillförlitliga och otillförlitliga källor på samma sätt, kan det utgöra ett problem.

I praktiken kan dessa teorier samspela när människor använder förtroende som en genväg för beslutsfattande, särskilt när de inte har tid eller motivation att tänka djupt. När förtroende för en källa etableras, kan det påverka hur människor bearbetar information och vilken väg de tar i ELM (central eller perifer). Samtidigt behövs tillit för att människor ska ta till sig information, vilket är avgörande för att samhällskommunikationen ska nå fram till medborgarna enligt avsändarens intentioner. Att förstå denna samverkan mellan ELM och MTM ger en ökad insikt i hur människors beslutsfattande och interaktion med information kan påverkas av förtroende. Det understryker vikten av att inte bara leverera korrekt information utan också att bygga och upprätthålla förtroende för att säkerställa att budskapet når sin publik på ett effektivt sätt.

5. Metod

Den metod som studien kommer att använda sig av är en kvalitativ intervju. En kvalitativ intervju är vald utifrån det faktum att studien ämnar få tag på respondenternas åsikter och reflektioner kring vad de anser får fake news att spridas samt hur de anser att deras förtroende för nyhetskällor påverkas. Metodvalet passar studien då studien vill studera människors sätt att förstå och upplever fake news. Studien söker alltså efter respondenternas tankar och reflektioner kring ämnet. Intervjun är semistrukturerad då semistrukturerade intervjuer tillåter en viss grad av flexibilitet jämfört med helt strukturerade intervjuer. Här kommer det finnas både fördefinierade frågor, men det kommer även att finnas utrymme för att ställa följdfrågor eller utforska specifika ämnen ytterligare baserat på respondentens svar. Genom att anpassa frågorna efter respondentens svar kan semistrukturerade intervjuer ge en djupare och mer nyanserad förståelse av respondentens perspektiv. Det blir möjligt att utforska komplexa tankar och erfarenheter på ett mer detaljerat sätt. Semistrukturerade intervjuer möjliggör även jämförelse av svar mellan olika respondenter samtidigt som man tillåter variationer och individualitet. Detta ger en grund för analys och möjliggör identifiering av eventuella mönster.

Även om intervjuer är en användbar metod för datainsamling, finns det några potentiella nackdelar och utmaningar som man bör vara medveten om. Respondenter kan vara benägna att ge svar som de tror förväntas av dem, vilket kan leda till social önskvärdhet. Detta kan snedvrída resultaten och göra det svårt att få en ärlig och objektiv bild. Det är även viktigt att den som intervjuar är opartisk och neutral då intervjuarens egna åsikter, fördomar eller förväntningar kan påverka interaktionen och respondentens svar. Utöver detta är det även viktigt att alla respondenter behandlas lika. Om intervjuerna inte är helt strukturerade, kan det vara svårt att standardisera processen och säkerställa att alla respondenter behandlas lika. Detta kan påverka reliabiliteten hos resultaten. Vissa beteenden och attityder är dessutom svåra att mäta objektivt genom intervjuer eftersom de bygger på respondentens egen uppfattning eller tolkning av händelser. Resultaten från intervjuer kan även vara svåra att generalisera till en bredare population på grund av det begränsade antalet respondenter och den specifika kontexten av studien.

För att minimera dessa potentiella nackdelar har en noggrant planerad och utformad intervjuguide gjorts som går att finna under bilagor. I intervjuerna ställdes välkonstruerade frågor tillsammans med öppna följdfrågor. Respondenterna har även noggrant valts ut så att urvalet ska stämma in på syfte och frågeställningar. Vid genomförandet av detta forskningsprojekt har ett stickprov inom den strategiskt utvalda gruppen gjorts för att samla in data från en begränsad grupp inom den övergripande populationen. Det är viktigt att notera att resultatet av detta stickprov kanske inte stämmer helt överens med populationen som helhet. Ett stickprov utgör en delmängd av den större populationen och är nödvändigtvis begränsat till de individer som har valts för studien.

Denna medvetna tillämpning av ett stickprov har sina fördelar och begränsningar. Å ena sidan möjliggör det en koncentration av resurser på specifika delar av populationen, vilket ger möjlighet att undersöka och analysera detaljerat inom dessa avgränsade områden. Å andra sidan innebär detta att de erhållna resultaten inte kan generaliseras utan viss försiktighet, eftersom de endast representerar de individer som har ingått i stickprovet.

5.1 Urval

Tio respondenter mellan 20-30 år har valts utifrån ett strategiskt urval som uppfylls via ett snöbollsurval. Det strategiska urvalet är gjort utifrån syfte och frågeställningar men det hänvisar även till teori och empiri. Ett strategiskt urval handlar om att medvetet och systematiskt välja alternativ eller riktningar för att uppnå specifika långsiktiga mål eller syften (Trost, 2010). Det innefattar en process där olika möjligheter och alternativ noggrant övervägs och analyseras för att identifiera den mest ändamålsenliga och effektiva vägen framåt. Strategiskt urval kräver en förståelse av den kontext där beslutet fattas, liksom en bedömning av de potentiella konsekvenserna och riskerna som är förknippade med varje möjligt val (Ibid). I studien kommer ett strategiskt urval ske genom att respondenterna noggrant väljs ut utifrån studiens syfte. Det strategiska urvalet vill belysa de eventuella skillnaderna mellan högutbildade respektive lågutbildade. Utöver utbildningsnivån pekar Internetstiftelsen (2021) på att 90-talisterna låg i topp i användandet av sociala medier år 2021 och en hårsman efter låg 00-talisterna. Utifrån det faktum att det är 20-30 åringar som spenderar mest tid på internet kan man anta att det är dessa grupper som utsätts mest för fake news och det blir därmed intressant att undersöka hur fake news påverkar deras förtroende för nyhetskällor, både på och utanför sociala medier när de har exponerats för falska nyheter.

I den aktuella undersökningen är respondentgruppen mångfacetterad när det kommer till könssammansättning. Deltagarna representerar både manliga och kvinnliga respondenter, och därmed kan en typ av balanserad representation säkerställa mångfald och en rättvis bild. Det är även viktigt att påpeka att könsspecifik information inte har varit en del av denna specifika undersökning. Därför saknas det data som möjligtvis kunde ha bidragit till en mer detaljerad analys baserad på könsskillnader.

I denna undersökning är det tydligt att de deltagare som besitter en hög utbildningsnivå har olika akademiska inriktningar och studerar olika ämnen. Det är intressant att notera att denna variation av högutbildade inte är resultatet av ett medvetet val, utan snarare en reflektion av den naturliga mångfalden bland högutbildade individer. De program som de fem högutbildade respondenterna studerar eller har studerat är följande: arkitektur, civilingenjör, biokemi, filmvetenskap och webbdesign. Respondenternas val av studieområde kan påverkas av en mängd faktorer, såsom personliga intressen, tidigare erfarenheter eller till och med tillgängliga möjligheter vid tidpunkten för studievalet. De fem lågutbildade respondenterna hade alla fastanställning och jobbade med olika saker. Deras jobb var följande: lastbilmekaniker, kassörska på Åhlens, kontorsjobb, hotellpersonal och dagispersonal.

Ett snöbollsurval kommer att appliceras på det teoretiska urvalet för att hitta fem passande lågutbildade respondenter. Snöbollsurval kan vara ett sätt att hantera tidsbegränsningar, men det kan också begränsa bredden av perspektiv och erfarenheter som samlas in. Snöbollsurval

kan leda till att respondenterna är mer benägna att vara relaterade till varandra eller dela liknande åsikter och erfarenheter. Det kan introducera bias i datainsamlingen och leda till en snedvriden bild av mångfalden av åsikter inom populationen. Istället för korta och många intervjuer med ett antal personer så kommer långa och få intervjuer att göras med ett fåtal personer.

"Snöbollsurval" refererar oftast till en metod som används inom forskning och datainsamling, särskilt när det gäller att identifiera och rekrytera deltagare till en studie. Metoden kallas ibland också "snöbollssampling" (Trost, 2010). Det strategiska urvalet kommer att uppfyllas genom ett snöbollsurval på det sättet att studien börjar med att välja några få deltagare eller enheter från populationen och sedan utvidgar urvalet genom att lägga till fler respondenter som är direkt relaterade till de initialt valda respondenterna. Utifrån de tio respondenter som inkluderas så kommer fem av dem vara högutbildade och fem av dem vara lågutbildade. Anledningen till detta är för att det är av intresse att även undersöka huruvida utbildningsnivå eventuellt kan påverka respondenternas förmåga att skilja mellan pålitliga nyhetskällor och opålitlig information.

5.2 Datainsamling

Datainsamlingen för denna studie genomfördes med hjälp av semistrukturerade intervjuer, vilket följde en noggrant utformad intervjuguide som kan hittas som bilaga till studien. Intervjuguiden designades för att effektivt besvara de två huvudfrågorna och innehåller fördefinierade frågor som kan kompletteras med öppna följdfrågor för att få en djupare förståelse av respondenternas tankar och upplevelser. Den inleds med frågor om respondenternas ålder och utbildningsnivå för att säkerställa en mångsidig intervjugrupp av unga vuxna i åldrarna 20-30 år med olika utbildningsbakgrund.

De första frågorna riktar sig mot respondenternas uppfattning om vad som driver spridningen av fake news och varför. Därefter går intervjuguiden vidare till att utforska hur respondenterna upplever att deras förtroende för nyhetskällor påverkas när de konfronteras med fake news. Varje fråga är noga formulerad för att kunna kopplas samman med och analyseras utifrån teorierna Elaboration Likelihood Model och Mediated Trust Model, vilket ger en teoretisk ram för att förstå respondenternas resonemang och reaktioner.

För att rekrytera respondenter användes en kombination av ett strategiskt urval som uppfylls via ett snöbollsurval. Lappar sattes upp i studentbostäder och på universitet i Göteborgs stad för att hitta fem intresserade deltagare som är högutbildade. För att säkerställa mångfald i respondenternas utbildningsnivå och för att få en bredare åldersspridning valdes respondenter medvetet bort om de var i samma åldersgrupp. De högutbildade respondenterna valdes genom ett teoretiskt urval kopplat till studiens syfte och frågeställningar.

Intervjuerna genomfördes i djupgående längder, cirka en timme per respondent, för att samla in riklig och detaljerad information för en grundlig analys. I den andra gruppen respondenter, där det var utmanande att nå fram till kandidater, användes ett snöbollsurval. De högutbildade respondenterna som intervjuades först fick en fråga om de kände någon annan i åldrarna 20-30

år som inte studerade på högskola eller universitet. De resterande fem respondenterna hittades på detta sätt, och även om detta snöbollsurval har sina begränsningar, kan det bidra till en bredare förståelse av hur olika grupper reagerar på fake news. Å ena sidan kan man argumentera för att intervjua någon som rekommenderas av en tidigare respondent kan kritiserar eftersom de eventuellt är i samma umgängeskrets och därmed har liknande åsikter. Man kan även argumentera för att det kan vara något positivt om man i intervjun finner eventuella identifierade skillnader som då blir mer betydelsefulla.

Det strategiska urvalet i kombination med snöbollsurvalet ger studien en mångsidig och kompletterande databas för att utforska och analysera respondenternas uppfattningar och reaktioner på fake news i relation till deras utbildningsnivå och ålder.

5.3 Validitet och reliabilitet

Att säkerställa hög validitet i en forskningsstudie eller mätning är avgörande för att resultaten ska vara meningsfulla och tillförlitliga. Att säkerställa hög validitet i en forskningsstudie är dessutom avgörande för resultatens generaliserbarhet. Enligt Ekström och Johansson (2019) kan validitet bedömas utifrån studiens giltighet och relevans. Med detta menas att det man undersöker ska vara relevant till forskningsfrågan. Detta bedöms att uppnås i studien då intervjuguiden och resultaten är relevanta för forskningsfrågorna. För att kunna garantera en hög grad av validitet genom studien så utgick studien från en intervjuguide som innehöll frågor som förhåller sig till teorierna Elaboration Likelihood Model och Mediated Trust Model. Frågorna formulerades på ett sätt som skulle garantera att svaren från intervjupersonerna kunde kopplas till teorin och vara relevant till analysen. Däremot innehåller studien begränsningar när det kommer till intern och extern validitet. Intern och extern validitet kopplas till hur nära verkligheten resultatet ligger och hur välgrundade slutsatser man kan dra samt möjligheten att generalisera. Frågorna formulerades på ett sätt som skulle garantera att svaren från intervjupersonerna kunde kopplas till teorin och vara relevant till analysen.

I det här fallet kan man argumentera för att resultatet ligger nära verkligheten då respondenterna fick besvara frågor angående sin verklighet och sitt liv. I intervjun fick respondenterna en chans att reflektera och resonera över sina svar. Därmed skapas en djupare förståelse av respondentens tankar och erfarenheter. Studien har även mätt det den avser att mäta vilket bidrar till den externa validiteten. I en annan aspekt så var intervjun begränsad i tid och därmed kan man ifrågasätta hur nära verkligheten resultatet verkligen är då intervjun kan påverkas av frågeutrymme och kontext.

Reliabilitet är ett övergripande begrepp inom forskning och mätning som hänvisar till tillförlitligheten eller stabiliteten hos en mätning eller ett mätinstrument (Nationalencyklopedin, 2023). Med andra ord handlar det om hur konsekventa och pålitliga resultaten är när mätningen upprepas under liknande förhållanden. Studien avser att ha en hög grad av teoretisk reliabilitet. Teoretisk reliabilitet handlar om hur väl en mätning eller ett instrument fångar och mäter det teoretiska konceptet det är avsett att mäta (Trost, 2010). Om ett mätinstrument eller en forskningsmetod har hög teoretisk reliabilitet innebär det att det är konstruerat på ett sätt som är väl anpassat till de teoretiska koncepten och ger konsekventa resultat över olika situationer och

tidpunkter. Å andra sidan indikerar låg teoretisk reliabilitet att mätningen eller metoden kanske inte mäter det avsedda konceptet på ett konsekvent sätt (Ibid).

Här är det viktigt att skilja på teoretisk reliabilitet från andra former av reliabilitet, som test-retest-reliabilitet (konsistens över tid) eller intern reliabilitet (konsistens inom mätningen eller instrumentet självt). Teoretisk reliabilitet fokuserar på konsistensen i relation till de teoretiska aspekterna av mätningen.

Genom att medvetet välja ett stickprov möjliggörs en fokuserad och resurseffektiv metod för att undersöka specifika delar av populationen. Det ger studien en möjlighet att koncentrera sina ansträngningar och resurser på särskilda områden av intresse. Detta tillvägagångssätt är fördelaktigt eftersom det tillåter en djupgående och detaljerad analys av de valda delarna av populationen, vilket kan leda till insikter som annars kanske inte hade upptäckts i en bredare studie. Å andra sidan finns det klara begränsningar med denna metod. Resultaten som erhålls från detta specifika stickprov kan inte generaliseras utan viss försiktighet. Det beror på att det valda stickprovet kanske inte är representativt för hela populationen. De individer som ingår i stickprovet kan vara en specifik grupp med unika egenskaper eller omständigheter som skiljer sig från den bredare populationen. Därför är det viktigt att vara medveten om att resultaten endast kan appliceras på den specifika gruppen som ingår i stickprovet och inte nödvändigtvis på hela populationen. En annan aspekt att överväga är risken för snedvridning eller partiskhet i resultatet på grund av det medvetna urvalet. Om forskarna inte noggrant väljer delar av populationen för att säkerställa representativitet, kan det leda till att resultatet blir snedvridet och inte återspeglar de faktiska förhållandena eller åsikterna inom hela populationen.

6. Resultat

Syftet med denna studie är att djupgående undersöka och jämföra hur lågutbildade och högutbildade unga vuxna i åldrarna 20-30 år uppfattar och hanterar fenomenet fake news. Genom att fokusera på deras perspektiv och erfarenheter ämnar studien belysa vilka faktorer de anser påverka spridningen av fake news och hur deras förtroende för nyhetskällor påverkas när de konfronteras med denna form av desinformation.

En central aspekt av undersökningen är att kartlägga respondenternas syn på fake news och deras medvetenhet om dess påverkan på informationsupptagningen. Det är av intresse att förstå hur de identifierar och bedömer falsk information samt vilka strategier de använder för att skilja mellan pålitliga och opålitliga källor. Genom att lyfta fram dessa aspekter kan studien bidra till en djupare insikt i hur individerna navigerar genom det komplexa informationslandskapet. En särskild tonvikt läggs på att analysera skillnaderna mellan de två intervjugrupperna avseende utbildningsnivå. Antagandet är att högutbildade och lågutbildade individer kan ha olika perspektiv och tillvägagångssätt när det gäller att reflektera över och analysera fake news. Genom att identifiera dessa skillnader kan studien bidra till en mer nyanserad förståelse av hur utbildningsnivå kan påverka individens förmåga att kritiskt granska information och upprätthålla ett förtroende för nyhetskällor.

Studien har genomfört intervjuer med totalt tio respondenter, varav fem är högutbildade och fem lågutbildade. Genom att inkludera båda dessa grupper strävar studien efter en mångsidig och jämförande analys för att fånga nyanserna i uppfattningar och erfarenheter kring fake news. Slutligen syftar denna forskning till att ge insikt i hur unga vuxna med olika utbildningsnivåer förhåller sig till fake news och hur detta påverkar deras förtroende för nyhetskällor. Genom att utforska dessa frågeställningar kan studien bidra till en mer holistisk förståelse av de utmaningar och möjligheter som samhället står inför när det gäller desinformation och förtroende för informationskällor bland unga vuxna.

6.1 Vad tror respondenterna får fake news att spridas och varför?

Gränsen mellan digitala och traditionella medier håller på att suddas ut då traditionella medier som tv, radio och tidningar ofta också kan konsumeras på nätet. Nyhetsappar, webbplatser och nyhetssidor på sociala medier gör också att skillnaden mellan de olika kanalerna blir allt mindre tydlig. När fake news får ett allt större utrymme på bland annat sociala medier så måste individen ta mer ansvar att urskilja trovärdiga källor och opålitlig information. Särskilt när det inte finns någon ansvarig utgivare. Den första frågeställningen som kommer att besvaras är följande: Vad tror högutbildade respektive lågutbildade unga vuxna i åldrarna 20-30 påverkar spridningen av fake news och varför?

När de tio respondenterna fick frågan "varför tror du att fake news sprids och vad tror du att det är som får fake news att spridas", så svarade majoriteten av dem ungefär samma sak. Majoriteten av respondenterna ansåg att spridningen av fake news troligen handlar om att man vill kontrollera diskursen. Det är intressant att notera att högutbildade och lågutbildade respondenter ger överensstämmande svar när de säger att fake news sprids med syftet att

kontrollera diskursen. Något som alla respondenter hade gemensamt var att de menade att spridningen av fake news är driven av önskan att övertyga andra och dela övertygelser. Detta kan exemplifieras med ett citat från respondent nio som är en lågutbildad kvinna i 26 år och jobbar på hotell .

Jag tror att falska nyheter sprids för att kontrollera diskursen. Människor försöker att övertyga andra människor och i många fall är man också bemöttlig för att övertygas. Om det finns någonting man tror på vill man gärna dela det med andra man känner.

Carlström Hagman (2017) menar att utbildningsnivå skulle kunna associeras med en ökad medvetenhet om manipulativa strategier, vilket kan leda till att högutbildade ser igenom avsikterna bakom fake news. De kan vara benägna att tänka på spridningen som ett medel att övertyga och stärka vissa övertygelser (Carlström Hagman 2017). I det här fallet hade både de högutbildade och lågutbildade respondenterna liknande åsikter kring frågan "varför tror du att fake news sprids och vad tror du att det är som får fake news att spridas" vilket kan tyda på att utbildningsnivån inte påverkar hur individer ser på spridningen av fake news.

Respondenterna, oavsett utbildningsnivå, ansåg även att teknologins framsteg spelar en stor roll i spridningen av fake news. Bland annat genom anpassat flöde, AI, och att vem som helst kan lägga upp vad som helst. Här kan det vara intressant att poängtera att högutbildade fokuserade mer på teknologins potential att manipulera information, medan lågutbildade var mer oroad över teknologins oreglerade karaktär. Respondent åtta som är en lågutbildad kvinna i 20 år och jobbar på Åhléns fick frågan "hur tror du att teknologins framsteg, särskilt sociala medier och internet, påverkar spridningen av falska nyheter", följande är hennes svar:

De flesta använder sociala medier och internet dagligen. Det har blivit en stor del av vår vardag. För oss blir det lätt att tro att något vi läser är sant eftersom vi förlitar oss på att den som lagt upp exempelvis någon nyhet inte ljuger. För mig är det första jag tänker på inte om informationen stämmer utan mer om vad det handlar om. Ser jag då att flera tusentals människor har gillat eller delat vidare denna information så kommer det få mig att tro det ännu mer och resultera i att jag gör det samma. Detta kommer då fortsätta och så kommer dessa falska nyheter att spridas ännu mer och manipulera fler.

Det respondent åtta pratar om tyder på att man som individ spelar en stor roll i huruvida en nyhet sprids eller inte. Bland annat skulle det kunna bero på bristande källkritik som även många av respondenterna menar är en anledning till att fake news får så stor spridning. Enligt Mediated Trust Model kan en anledning till bristande källkritik handla om att man har stor tillit till en viss källa (Andersson, 2020). När tilliten är så pass hög att man inte väljer att vara källkritisk så kan man även påstå att individen tar den perifera vägen i Elaboration Likelihood Model (Petty & Briñol, 2011). Utifrån tidigare forskning om hur utbildningsnivån kan påverka det kritiska tänkandet så skulle man även kunna argumentera för att högutbildade kan ha en mer medveten inställning till sin roll som granskare, medan lågutbildade kanske upplever det som en större utmaning (Hultman & Eriksson, 2014).

Förutom bristande källkritik och inflytandet från andra människor menar även både hög- och lågutbildade att skillnader i mediekonsumtion påverkar exponeringen för och delningen av falska nyheter. Många av respondenterna anser att ju mer man exponeras för något kontinuerligt, desto större chans är det att man blir övertygad om dess budskap. Att man löper större risk för att bli övertygad av fake news när man kontinuerligt blir exponerad av det kan exemplifieras med ett citat från respondent ett som är 24 år och en högutbildad man som studerar filmvetenskap.

Att bygga upp tillit till en nyhetskälla sker troligen över tid, är den kontinuerligt trovärdig litar jag mer på den. Jag lyssnar även på vad min omgivning anser om den. Men min mediekonsumtion gör mig onekligen sårbar för att lätt övertygas, framför allt då jag spenderar mycket tid på Twitter där fake news ofta förekommer.

Två av de tio respondenterna ville i sina intervjuer belysa hur de anser att propaganda och politiska åsikter är en av de största anledningarna till att fake news sprids. De två respondenterna ansåg att genom att sprida fake news kan propagandister forma ett specifikt narrativ och förvränga fakta för att stödja sina politiska åsikter eller mål. Dessa skapade och spridda narrativ kan fungera som verktyg för att påverka hur människor pratar och tänker om politiska frågor. Det kan handla om att forma opinionen, påverka politiska beslut eller skapa en viss förståelse eller perspektiv på en politisk fråga. Falska nyheter kan medvetet skapas och spridas för att skada en politisk motståndare eller gynna en viss politisk grupp. Några exempel respondenterna gav var att det kan handla om att sprida lögnen om politiska motståndare, fabricera händelser eller förvränga fakta för att vinna fördelar som att påverka val eller politiska beslut. Detta kan förtydligas med ett citat från respondent sex som är en man högutbildad man i 23 år som studerar arkitektur.

Genom att sprida falska nyheter kan bland annat propagandister konstruera intrikata narrativ och förvränga fakta för att stödja sina politiska åsikter eller mål. Falsk information blir en medveten strategi, där lögnen om politiska motståndare, fabricerade händelser och förvridna fakta används som vapen för att skada motståndare och gynna en utvald politisk grupp.

Det faktum att endast två av de tio respondenterna valde att belysa propaganda och politiska åsikter som en av de största anledningarna till spridningen av fake news kan vara av intresse av flera skäl. Det kan vara en möjlighet att de två respondenterna som betonar propaganda och politiska åsikter har unika erfarenheter eller perspektiv som inte delas av majoriteten. Det kan också antyda att politiska åsikter och propaganda är ämnen som vissa respondenter kanske är mer villiga att diskutera eller känner sig mer engagerade i, medan andra kan betrakta andra faktorer som mer centrala.

Respondenterna fick även frågan "tror du att nyhetskanaler påverkar spridningen av fake news"? Då några av respondenterna ansåg att nyhetskanaler inte bidrar till spridningen av fake news, var det även andra som ansåg att nyhetskanaler bidrar till spridningen. Det är intressant att notera att högutbildade och lågutbildade respondenter överensstämmer med varandra i den frågan. Något som även är intressant att poängtera är det faktum att den lågutbildade gruppen

var dem som reflekterade mest över sina svar i frågan "tror du att nyhetskanaler påverkar spridningen av fake news". De var mer villiga att utveckla sina svar i detalj gentemot de högutbildade som använde mer heuristiska svar. Då några av respondenterna väljer att diskutera och reflektera mer över sina svar så kan man påstå att de tar den centrala vägen inom Elaboration Likelihood Model. Detta eftersom människor som är benägna att tänka noggrant och reflektera över ett budskap tar ofta den centrala vägen (Petty & Briñol, 2011). Det är även viktigt att poängtera att tillit till nyhetskällorna kan påverka huruvida en individ anser att de är benägna att påverka spridningen av fake news (Ibid). Förtroendet är en central komponent i relationen mellan medier och publik eftersom det påverkar hur människor tolkar, bedömer och reagerar på mediernas budskap. Respondent fyra som är en högutbildad kvinna i 28 år som studerar till civilingenjör svarade på frågan "tror du att nyhetskanaler påverkar spridningen av fake news" på följande sätt:

Det beror på vem som står bakom och vad de vill åstadkomma. Exempelvis så anses SVT vara betrodd då de jobbar på uppdrag av den svenska regeringen att informera folket. Svenska regeringen anses generellt sett inte vara korrupt, då kan nyhetskanaler vara ett exceptionellt sätt att informera om falsk information. Däremot finns det nyhetskanaler med andra motiv eller politiska vinklingar som påverkar dess innehåll och ger ut falsk information. Tyvärr uppfattas de som trovärdiga ändå.

Respondent fyra börjar med att beskriva hur nyhetskanaler som exempelvis SVT är betrodda eftersom de har ett uppdrag att informera folket. Några av de högutbildade respondenterna samt några av de lågutbildade respondenterna, ansåg precis som respondent fyra att nyhetskanaler inte bidrar till spridningen eftersom att de ofta har ett underlag för vad de ska rapportera om. Respondenternas svar på frågan om nyhetskanaler påverkar spridningen av fake news kan relateras till tidigare forskning, särskilt Tsfatı et al. (2019), som betonar problemet med publikens exponering för falska nyheter genom traditionella nyhetsmedier. Tsfatı et al. pekar på att många människor får kännedom om fake news genom mainstreammedia och deras täckning i vanliga nyhetskanaler (Tsfatı et al., 2020). Detta etablerar en koppling till respondenternas uppfattningar och ger en bredare kontext för att förstå deras synpunkter.

I linje med detta kan några respondenter uttrycka en tro på vissa nyhetskanalers pålitlighet och integritet. De högutbildade respondenterna, liksom vissa lågutbildade, betonar att nyhetskanaler som SVT, Rapport, Aftonbladet, Expressen och DN anses vara mest trovärdiga. Dessa respondenters synpunkt tyder på att vissa nyhetskällor, enligt deras bedömning, inte bidrar till spridningen av fake news. Detta resonemang förstärks av uppfattningen att dessa kanaler har ett välgrundat underlag för sina rapporteringar och att deras uppdrag att informera allmänheten är en garanti för deras pålitlighet. Detta kan förtydligas med ett citat från respondent fyra som är en högutbildad kvinna i 28 år som studerar till civilingenjör.

Det beror på vem som står bakom och vad de vill åstadkomma. Ex SVT anses vara betrodd då de jobbar på uppdrag av den svenska regeringen att informera folket. Svenska regeringen anses generellt sett inte vara korrupt, då kan nyhetskanaler vara ett exceptionellt sätt att informera om falsk information.

Men det framkommer även en skillnad i uppfattningar bland respondenterna, där några menar att vissa nyhetskanaler har makten att vinkla nyheter och därigenom bidra till spridningen av fake news. Detta kan exemplifieras med ett citat från respondent tre som är en högutbildad kvinna i 30 år som läser en kurs i webbdesign.

Ja, vissa nyheter kan vinkla på vissa sätt och bidra till spridningen. Bland annat genom deras förmåga att förändra narrativet kring en given händelse eller fråga. Vinklingen av nyheter kan också ha en direkt påverkan på sociala medier, om en viss vinkling provocerar starka reaktioner eller engagemang, ökar sannolikheten för att användare delar nyheten vidare till sina nätverk. Detta bidrar till den virala spridningen av en specifik tolkning.

Resonemanget ligger i linje med Tsfaty et al.s slutsats av studien de gjorde 2019 om att vissa traditionella nyhetskanaler kan vara en del av problemet. Respondenternas oro över politiska motiv och vinklingar inom vissa nyhetskanaler kan leda till att de uppfattar dessa som bidragande faktorer till spridningen av falska nyheter. För dessa respondenter blir förtroendet för nyhetsetik central. De betonar att nyhetskällor bör vara neutrala förmedlare av nyheter och att eventuell vinkling eller spridning av falsk information kan underminera detta förtroende. Många av respondenterna framhåller också att nyhetskällor bör ta ansvar för att bekämpa desinformation och falska nyheter. Om vissa kanaler istället uppfattas som bidragande till spridningen av sådan information kan detta skada förtroendet för deras integritet och ansvarstagande.

6.2 Hur upplever respondenterna att deras förtroende för nyhetskällor påverkas när de blir allt mer exponerade för fake news?

Fake news kan skapa brist på förtroende för traditionella medier, sensationella och påhittade berättelser som efterliknar journalistikens format kan skada trovärdigheten för nyhetsinnehåll. Med detta i åtanke har journalister och forskare uttryckt oro för att exponering för fake news skulle minska människors förtroende för pressen (Ognyanova et al., 2020). Genom att kartlägga respondenternas syn på fenomenet fake news och dess påverkan på deras informationsupptagning, ämnar studien att förstå om deras förtroende för nyhetskällor påverkas.

När respondenterna fick frågan om att beskriva deras generella förtroende för nyhetskällor svarade de ungefär likadant. Majoriteten av respondenterna ansåg att de hade högt förtroende gentemot de nyhetskällor som de använder som primärkälla. Respondenterna menade även att deras förtroende gentemot nyhetskällorna de använde var så pass högt att de inte tänkte på att vara källkritiska. När respondenterna fick frågan "hur följer du vanligtvis nyheter om aktuella händelser" så uppgav några av respondenterna att de använde dagstidningar som deras primära nyhetskälla och några av respondenterna angav att de endast tog del av nyheter via sociala medier. Detta kan exemplifieras med ett citat från respondent fyra som är en högutbildad kvinna i 28 år som studerar till civilingenjör.

Mitt generella förtroende för nyhetskällor är ganska högt. Särskilt då jag vanligtvis följer nyheter om aktuella händelser via DN. Men jag brukar även använda mig av sociala medier ibland när jag ska läsa nyheter om aktuella händelser. Då brukar jag försöka se om det finns klara motiv att ljuga etc. Då blir jag mer tveksam på informationen. Sedan finns det källor som jag nästan automatiskt anser är trovärdiga. De brukar jag inte ställa mig så kritisk till.

För att koppla samman detta med teorierna Elaboration Likelihood Model och Mediated Trust Model så kan man argumentera för att förtroende inom Mediated Trust Model är en viktig faktor i interaktioner och beslutsfattande. Inom Elaboration Likelihood Model kan förtroende fungera som en perifer signal som påverkar beslutsfattandet i den perifera vägen (Petty & Briñol, 2011). Alltså, vid högt förtroende inom teorin Mediated Trust Model kan tillit leda till ett mindre kritiskt tillvägagångssätt och därmed tar respondenten den perifera vägen enligt ELM.

Några av respondenterna ansåg att deras syn på nyhetskällors pålitlighet har förändrats på senare tid så var det andra som ansåg att deras syn på nyhetskällors pålitlighet inte alls har förändrats. Något som alla respondenter hade gemensamt var det faktum att de litade mer på traditionella nyhetskanaler än på nyhetssidor på sociala medier och internet. En skillnad som framkom mellan de två grupperna högutbildade och lågutbildade var att minoriteten av de högutbildade svarade att deras syn på nyhetskällors pålitlighet inte har förändrats. Detta kontra majoriteten av de lågutbildade som ansåg att deras syn på nyhetskällors pålitlighet har förändrats. Detta skulle kunna bero på ett antal faktorer utifrån tidigare forskning kring utbildningsnivån och informationsupptagning. Exempelvis skulle det kunna tyda på att individer med högre utbildningsnivå har en ökad medvetenhet, kritiskt tänkande och förmåga att bedöma nyhetskällors pålitlighet (Carlström Hagman, 2017). Detta kan resultera i att individer med högre utbildning är mer benägna att revidera sin syn på nyhetskällors pålitlighet när de stöter på ny information eller när deras förståelse för ett ämne fördjupas (Ibid). Utifrån teorin Elaboration Likelihood Model så kan man då anta att detta tyder på att högutbildade har en tendens att följa den centrala vägen och lågutbildade har en tendens att följa den perifera vägen (Petty & Briñol, 2011).. Därmed skiljer sig deras syn på nyhetskällors pålitlighet. Respondent tio som är en högutbildad kvinna i 22 år som studerar biokemi svarade följande på frågan: "skiljer sig din syn på traditionella nyhetskanaler (TV, radio & tidning) och nyhetskällor på sociala medieplattformar?"

Jag har en mer generell tillit till de traditionella nyhetskanalerna då jag uppfattar att de är mer ärliga och seriösa med sina nyheter. Jag tycker att traditionella nyhetskanaler är mycket mer pålitliga eftersom de är mycket mer kontrollerade med vad som sägs och skrivs än de på sociala medier.

Det respondent tio beskriver summerar något som alla respondenter hade gemensamt, oavsett utbildningsnivå. Detta var att traditionella nyhetskanaler är mer pålitliga än nyhetskällor som finns på sociala medier. För många individer betraktas traditionella nyhetskanaler som en grundpelare för nyhetsförmedling. Denna tro kan ha sitt ursprung i långvariga etablerade standarder för journalistik, redaktionella granskningar och ansvariga utgivare som är kännetecknande för traditionella medieorganisationer. De respondenter som ansåg att deras

syn på nyhetskällors pålitlighet har förändrats menade att nyheterna har blivit allt mer vinklade och förfalskade. En anledning till detta påstående skulle kunna grundas i det faktum att några av de som ansåg att nyhetskällors pålitlighet har förändrats använder sociala medier och internet som deras primärkälla för samhällsnyheter. Förändringen i uppfattning kan antyda att många ser en ökad tendens till snedvridning och förlust av objektivitet i nyhetsrapporteringen, särskilt när det gäller nyhetskällor på sociala medier. Respondent fem som är en lågutbildad man i 26 år och jobbar på dagis svarade följande på frågan: "skiljer sig din syn på traditionella nyhetskanaler (TV, radio & tidning) och nyhetskällor på sociala medieplattformar?"

Ja, man kan inte lita på saker som sägs på sociala medier eftersom vem som helst kan lägga upp vad som helst och påstå att det är sant medan traditionella nyhetskanaler måste vara opartiska. Dessutom så har de en viss standard att leva upp till.

Precis som respondent fem beskriver så menade även många av de andra respondenterna att sociala medier och internet spelar en avgörande roll i huruvida det går att lita på en nyhet eller inte. Majoriteten av respondenterna betonade att det faktum att vem som helst kan publicera vad som helst på sociala medier är en av de främsta anledningarna till att de känner svårigheter att lita på nyhetskällor i dessa plattformar. Detta kan även förtydligas med ett citat från respondent två som är en lågutbildad man i 21 år och jobbar som lastbilsmekaniker.

Eftersom att så mycket nu involverar internet och sociala medier så försöker jag att inte förlita mig på allt jag läser eftersom vem som helst kan dela med sig av något. Det känns även som att stora influencers har svårt för källkritik så dem kan man inte heller alltid lita på när de uttrycker sig om något. Jag känner även att jag på senare tid har blivit mer exponerad för fake news just på grund av sociala medier.

Det finns flera aspekter av denna problematik som kan påverka förtroendet och kvaliteten på informationen. Den öppna karaktären av sociala medier möjliggör en bred och oreglerad ström av information. Detta innebär att även icke-verifierade eller rent av desinformativa uppgifter kan spridas och presenteras som nyheter. Bristen på en ansvarig utgivare öppnar dörren för manipulering och missbruk av information för olika syften. När det inte finns någon tydlig ansvarig utgivare eller redaktionell kontroll över det som publiceras, placeras ett ökat ansvar på individen att självständigt genomföra faktakontroller. Detta ökar kraven på mediekunnighet och kritiskt tänkande bland användarna för att kunna skilja mellan pålitliga och opålitliga källor samt för att verifiera informationens äkthet. Frånvaron av en ansvarig utgivare kan underminera tilliten till den publicerade informationens autenticitet. Användare kan ställa sig frågor om avsikterna bakom publiceringen och undra om informationen är noggrant granskad innan den delas. Detta skapar en utmaning för att bygga och upprätthålla förtroendet för nyhetskällor på sociala medier.

Respondenterna fick även frågan "finns det specifika ämnesområden där du känner dig mer benägen att tvivla på nyhetsrapporteringen på grund av risken för att det kan vara en falsk nyhet". Här var det fyra ämnen som stod ut. Politiska frågor var ett av de största ämnena som respondenterna kände sig tvivelaktiga till. De menade att vissa nyhetskanaler har en tendens att

vara partiska och därmed vinklar politiska frågor eller sprider propaganda. Det andra ämnet som stod ut var krig, särskilt pågående krig som det mellan Israel och Palestina. Det tredje ämnet var kändisar och nöjesliv och det fjärde ämnet var välgörenhet samt miljö- och klimatfrågor. Detta kan exemplifieras med ett citat från respondent fem som är en lågutbildad man i 26 år och jobbar på dagis.

Jag känner att jag har blivit mer exponerad för fake news på senare tid då det finns en del falska nyheter som sprids om ex pågående krig där båda sidor försöker sprida information om den andra. Ofta på sociala medier som instagram. Sen är jag väldigt kritisk när det kommer till miljö- och klimatfrågor samt välgörenhet.

En intressant aspekt att poängtera är att miljö- och klimatfrågor kan sägas rapporteras likvärdigt i traditionella medier. Det intressanta ligger i att respondenterna trots detta kände att de nyhetsintag de använder uttrycker variation av miljö- och klimatfrågor. En möjlig förklaring kan vara att olika medier eller nyhetskällor har olika infallsvinklar, tonlägen eller betoningar när de rapporterar om miljö- och klimatfrågor. Vissa nyhetskällor kan till exempel fokusera mer på vetenskapliga aspekter, medan andra kanske lyfter fram politiska eller samhällsrelaterade dimensioner. Denna variation i perspektiv kan skapa en upplevelse av mångsidighet och djupgående täckning av ämnet, även om själva nyhetsämnet i stort sett är detsamma. En annan faktor kan vara det sätt på vilket nyheter presenteras och förpackas. Respondent sju som är en lågutbildad kvinna i 28 år och jobbar på kontor gav följande förklaring på varför hon tvivlade på miljö- och klimatfrågor.

I ett samhälle där olika sociala ordningar dominerar är producenter av medieinnehåll med och styr diskursen kring just diskussionen om klimatet. Men det är inte bara samhället som styr diskursen, utan även diskursen som formar vårt samhälle. Den diskussion som förs om klimatet i media är alltså en produkt av samhällets strukturer samtidigt som dessa strukturer påverkas av diskussionerna. Därmed bör man ha en kritisk syn på det hela.

Respondent sju's citat kan tyda på att användningen av olika bilder, rubriker eller språkbruk skapa olika känslomässiga kopplingar till ämnet och därigenom påverka uppfattningen av nyhetsrapporteringen. Detta skapar en nyanserad syn på miljö- och klimatfrågor och gör att informationen upplevs som mer omfattande och komplett. Det är också möjligt att respondenternas upplevelse av variation kommer från olika vinklar och infallsvinklar som presenteras av olika källor. Till exempel kan en nyhetskälla belysa framsteg och lösningar, medan en annan fokuserar på problem och utmaningar. Denna bredd i perspektiven kan ge en känsla av att ämnet behandlas på ett mer mångsidigt sätt.

6.3 Påverkar utbildningsnivån respondenternas kritiska tänkande?

Studien ämnar belysa skillnaden mellan de två intervjugrupperna eftersom det generellt sett antas att högre utbildning korrelerar med bättre kritiskt tänkande och förmågan att bedöma information (Damme et.al., 2023). Därför kan det vara intressant att studera om högutbildade individer är mer benägna att använda källkritik och analytiska färdigheter för att bedöma nyheter jämfört med lågutbildade.

I de genomförda intervjuerna valde forskaren att inte ställa direkta frågor om hur respondenternas utbildningsnivå påverkade deras förmåga att tolka och reflektera kring fake news. Istället låg fokus på att undersöka respondenternas generella inställning och tankeprocesser kring ämnet. Detta beslut grundar sig på ambitionen att fånga en bredare bild av individens förhållningssätt till desinformation, oavsett deras formella utbildning. Trots frånvaron av specifika frågor om utbildningsnivå, finns det intressanta observationer att göra genom att applicera utbildningsnivån på hur respondenterna generellt reflekterar över och utvecklar sina svar på intervjufrågorna.

En möjlig antagande linje här är att högutbildade individer har en benägenhet att mer ingående utveckla och reflektera över sina svar jämfört med lågutbildade respondenter. Denna antagning kan kopplas till Elaboration Likelihood Model (ELM), där det föreslås att människor tar två olika vägar när de bearbetar information: den centrala och den perifera vägen. Den centrala vägen innebär en mer ingående och djupgående bearbetning av information, medan den perifera vägen innebär en ytligare och snabbare bearbetning baserad på heuristik och snabba bedömningar (Petty & Briñol 2011). En möjlig argumentation är att högutbildade individer, på grund av sin vana att tänka noggrant och kritiskt, har en tendens att följa den centrala vägen inom ELM. De reflekterar över informationen, överväger olika aspekter och formulerar mer nyanserade svar. Å andra sidan kan lågutbildade individer, enligt detta antagande, följa den perifera vägen och ge snabbare, mer heuristiska svar utan djupare bearbetning. Man skulle helt enkelt kunna argumentera för att respondenternas utbildningsnivå, även om den inte explicit undersöktes, kan influera deras sätt att reflektera och utveckla sina svar, vilket kan kopplas till de två vägarna inom ELM. Detta ger en intressant kontextuell förståelse av hur olika tankeprocesser kan vara relaterade till utbildningsbakgrund när det gäller att hantera fake news.

Det generella antagandet om att högutbildade personer tenderar att ta den centrala vägen och lågutbildade den perifera vägen inom Elaboration Likelihood Model (ELM) verkar inte nödvändigtvis stämma när man applicerar den på de tio respondenterna i denna specifika studie. Genom att analysera respondenternas svar och deras benägenhet att utveckla sina svar, framkommer det att utbildningsnivån inte spelar en avgörande roll för förmågan att utveckla och reflektera över svar. Under hela intervjun visar resultaten att fyra av fem högutbildade individer var mer benägna att utveckla sina svar, samtidigt som tre av fem lågutbildade respondenter också valde att svara mer utförligt. Detta indikerar att det finns en varierad och individualiserad strategi för informationsbearbetning inom båda grupperna. Det är möjligt att de högutbildade deltagarna i denna studie, trots att de teoretiskt sett kunde ha förväntats att övervägande använda den centrala vägen inom ELM, visade en bred variation i sitt sätt att bemöta intervjufrågorna. På samma sätt visade lågutbildade respondenter också en bredd i sitt tillvägagångssätt, vilket tyder på att utbildningsnivån inte nödvändigtvis dikterar hur djupt eller ytligt man bearbetar information.

En relevant aspekt att undersöka när det gäller respondenternas utbildningsnivå är deras kapacitet att bedöma information och använda källkritik. Allmänt antas det ofta att högre utbildning korrelerar med förbättrat kritiskt tänkande och en ökad förmåga att bedöma

information (Damme et al., 2023). Därför blir det intressant att utforska om högutbildade individer visar en större benägenhet att tillämpa källkritik och analytiska färdigheter för att bedöma nyheter jämfört med lågutbildade deltagare. Högutbildade personer kan teoretiskt sett ha strategier för att analysera och utvärdera komplexa frågor på ett mer systematiskt sätt. Vidare är det även av intresse att undersöka hur utbildningsnivån påverkar individens förmåga att verifiera och validera nyheter. Här handlar det om att se om högutbildade respondenter har en tendens att vara mer noggranna och metodiska när de försöker bekräfta informationens trovärdighet och autenticitet. Denna aspekt blir särskilt viktig i dagens informationslandskap, där spridningen av falska eller vilseledande nyheter utgör en påtaglig utmaning.

I studien framkom det att i princip alla respondenterna försökte vara så källkritiska som möjligt när de granskade information. Källkritik är förmågan att bedöma och utvärdera informationens trovärdighet, relevans och tillförlitlighet. Respondenterna, oavsett utbildningsnivå, rapporterade att de aktivt tillämpade denna kritiska tankegång i sitt informationsupptag. Det intressanta var att trots att det fanns en mångfald i utbildningsnivå bland respondenterna, var skillnaderna i källkritiskt beteende inte signifikanta. De högutbildade och lågutbildade deltagarna visade ingen tydlig tendens att skilja sig åt när det gällde att vara källkritiska. Detta resultat antyder att källkritiskt tänkande verkar vara en färdighet som inte nödvändigtvis korrelerar starkt med formell utbildning. Det kan finnas olika förklaringar till detta resultat. En möjlig tolkning är att människor, oavsett utbildningsnivå, har utvecklat eller anammat källkritiska färdigheter genom informell inläring, erfarenhet och medvetenhet om vikten av att granska information. Det kan också indikera att källkritik i dagens digitala ålder, där informationsflödet är överväldigande och ibland ogenomskinligt, blir en skicklighet snarare än enbart kopplad till formell utbildning. Sammanfattningsvis tyder resultaten på att i den undersökta gruppen är det källkritiska tänkandet en gemensam nämnare som sträcker sig över olika utbildningsnivåer. Det kan vara viktigt att notera att utbildningsnivån inte är den enda faktorn som påverkar en persons förmåga att bedöma information och kritiskt tänkande. Andra faktorer, såsom livserfarenheter, intellektuell nyfikenhet och möjligheten till livslångt lärande, spelar också en betydande roll.

7. Diskussion

Syftet med studien är att undersöka vad lågutbildade respektive högutbildade unga vuxna i åldrarna 20-30 år tror påverkar spridningen av fake news och hur de upplever att deras förtroende för nyhetskällor påverkas när de blir allt mer exponerade för det. Genom att kartlägga respondenternas syn på fenomenet fake news och dess påverkan på deras informationsupptagning, ämnar studien att förstå om deras förtroende för nyhetskällor påverkas. För att undersöka studiens syfte så har två frågeställningar skapats. Den första frågeställningen som studien ämnar att svara på är följande: Vad tror högutbildade respektive lågutbildade unga vuxna i åldrarna 20-30 påverkar spridningen av fake news och varför? Den andra frågeställningen som studien ska besvara är följande: Hur upplever både högutbildade respektive lågutbildade unga vuxna i åldrarna 20-30 år att deras förtroende för nyhetskällor påverkas när de blir allt mer exponerade för fake news?

SOM-institutet är en oberoende samhällsvetenskaplig forskningsorganisation vid Göteborgs universitet. SOM-undersökningen har fokus på samhälle, opinion och medier, därav namnet SOM. I deras senaste undersökning gjord 2022 om svenskarnas medieanvändning så framgår det att allt fler tar del av nyheter på sociala medier (SOM, 2022). Å ena sidan är detta positivt då man lätt kan söka sig till och konsumera nyheter. Å andra sidan finns det en negativ aspekt då det möjliggör en spridning av fake news. Sociala medieplattformar som Facebook, Twitter och Instagram har blivit stora kanaler för spridning av fake news eftersom de tillåter vem som helst att publicera och dela innehåll utan faktakontroll eller redaktionell tillsyn.

För att besvara den första frågeställningen om vad högutbildade respektive lågutbildade unga vuxna i åldrarna 20-30 tror påverkar spridningen av fake news och varför så kan man lyfta några viktiga aspekter. Majoriteten av de intervjuade respondenterna ansåg att spridningen av fake news troligen handlar om att man vill kontrollera diskursen. De belyste att fake news är driven av önskan att övertyga andra och dela övertygelser. Detta kan bero på att fake news kan fungera som ett medel för att bekräfta och stärka befintliga övertygelser hos vissa grupper. Människor kan vara benägna att dela och sprida falsk information som bekräftar deras värderingar och åsikter (Damme et al., 2023). De som skapar och sprider fake news kan ha olika motiv, såsom politisk påverkan, ekonomiska intressen eller att främja specifika ideologier och sociala medier samt digitala plattformar skapar en miljö där människor kan bekräfta varandras åsikter genom att dela och sprida information som stöder deras övertygelser (Ibid).

Vissa av respondenterna använde traditionella nyhetskanaler som sin primära källa medan andra använde sociala medier för att ta del av samhällsnyheter. Många av respondenterna menade att sociala medier och internet spelar en avgörande roll i huruvida det går att lita på en nyhet eller inte. Att vem som helst kan lägga upp vad som helst menade många av respondenterna är en av de kanske största anledningarna till att de inte kan lita på nyhetskällor på sociala medier. När det inte finns någon ansvarig utgivare har individer dessutom mer ansvar att själva faktakontrollera informationen. Traditionella medier som tv, radio och tidningar är dessutom numera tillgängliga online, vilket suddar ut gränsen mellan digitala och traditionella medieformer. Teknologins framsteg, särskilt sociala medier och internet, spelar alltså en central

roll i spridningen av fake news genom anpassade flöden, användning av artificiell intelligens (AI) och en ökad möjlighet för vem som helst att publicera information. En ökad spridning av fake news, särskilt på sociala medier, kräver att individer tar ansvar för att urskilja trovärdiga källor från opålitlig information, särskilt eftersom det ibland saknas en tydlig ansvarig utgivare.

Individens beteende, bristande källkritik och förtroende för källor kan påverka huruvida fake news sprids, och respondenterna som intervjuades diskuterar även hur människors exponering för information och deras sociala nätverk spelar en roll. Människors beteende, inklusive deras tendens att snabbt dela information online utan att verifiera källor, kan bidra till spridningen av fake news. Inom Elaboration Likelihood Model kan förtroende fungera som en perifer signal som påverkar beslutsfattandet i den perifera vägen (O'Keefe, 2013). Vid högt förtroende enligt Mediated Trust Model kan tillit fungera som en genväg för beslutsfattande inom ELM. Detta innebär att om en person litar på en källa, kan de vara benägna att acceptera information från den källan utan att noga överväga argumenten (Ibid). Problemet med perifer tillit är att den kan leda till ett mindre kritiskt tillvägagångssätt. Om generellt förtroende leder till att individen behandlar tillförlitliga och otillförlitliga källor på samma sätt, kan det utgöra ett problem.

Bland respondenterna fanns det delade åsikter om huruvida traditionella nyhetskanaler påverkar spridningen av fake news. Vissa anser att de bidrar genom politisk vinkling, medan andra ser dem som pålitliga källor medan de också påpekar att vissa kanaler har andra motiv. En anledning till att respondenternas syn på huruvida traditionella nyhetskanaler påverkar spridningen av fake news kan bero på att vissa respondenter kan se dem som mer objektiva och tillförlitliga jämfört med andra informationskällor. Medan andra respondenter kan betona att traditionella nyhetskanaler drivs av affärsintressen och har ekonomiska motiv som kan skapa utrymme för sensationalism eller politisk vinkling. Slutligen pekar analysen av respondenternas svar på att förtroendet för nyhetskanaler, särskilt traditionella medier, kan påverka individens syn på spridningen av fake news. Det betonas också att förtroendet för nyhetsetik och ansvarstagande från nyhetskanalerna är avgörande för att hantera desinformation och falska nyheter.

För att besvara den andra frågeställningen om hur både högutbildade respektive lågutbildade unga vuxna i åldrarna 20-30 år upplever att deras förtroende för nyhetskanaler påverkas när de blir allt mer exponerade för fake news så kan man diskutera några viktiga aspekter. Forskning visar att människors tillit till traditionella medier kan påverka exponeringen för fake news (Tsfati et al 2020). Fake news kan skapa en brist på förtroende för traditionella medier, och sensationella, påhittade berättelser kan skada trovärdigheten för nyhetsinnehåll. Forskare och journalister är oroad över att exponering för fake news kan minska människors förtroende för pressen (Ibid). Generellt sett så har svenska folket ett ganska stort förtroende för svenska nyhetsmedier (SOM 2022). Detta är även något som respondenterna uppvisar.

Respondenternas generella förtroende för nyhetskanaler var högt, särskilt för dem de använde som primära källor. Det höga förtroendet ledde till mindre källkritik. Detta kan bero på ett antal anledningar. Exempelvis kan det vara så att om en person har högt förtroende för en viss nyhetskanal, kan de ha en tendens att anta att all information från den källan är autentisk och

pålitlig. Detta kan leda till att de inte noggrant granskar eller ifrågasätter informationen som presenteras (Damme et.al., 2023). Om nyhetskällan dessutom överensstämmer med läsarens befintliga åsikter eller värderingar, kan denne vara benägen att acceptera informationen utan att ifrågasätta den. Detta fenomen kallas ibland "confirmation bias" och innebär att människor tenderar att söka och acceptera information som bekräftar deras befintliga övertygelser (Ibid).

Majoriteten av respondenterna, oavsett utbildningsnivå, litade mer på traditionella nyhetskanaler än på nyhetskällor på sociala medieplattformar. Det betonades att traditionella kanaler är mer kontrollerade och pålitliga. Detta kontra den öppna naturen hos sociala medier som möjliggör en omfattande och oreglerad spridning av information. Det innebär att även icke-verifierad eller rent av desinformativ information kan spridas och presenteras som nyheter. Avsaknaden av en ansvarig utgivare skapar en miljö där informationen lätt kan manipuleras och missbrukas för olika syften. Utan en tydlig ansvarig utgivare eller redaktionell kontroll över det som publiceras ökar ansvaret för individen att självständigt genomföra faktakontroller. Detta sätter högre krav på användarnas mediekunnighet och kritiska tänkande för att kunna skilja mellan pålitliga och opålitliga källor samt för att verifiera informationens äkthet.

Slutligen, respondenternas ökande medvetenhet om vinklade och förfalskade nyheter, särskilt på sociala medier, ger upphov till tvivel kring vissa ämnesområden, såsom krig, miljö- och klimatfrågor, samt politik. Denna ökande medvetenhet kan ha flera dimensioner. För det första kan medvetenheten skapa en känsla av skepticism bland respondenterna när det gäller information som rör dessa känsliga ämnen. Det ökade medvetandet om möjlig desinformation kan leda till att individer ifrågasätter nyhetskällornas ärlighet och syften. Detta skapar en utmaning för att skilja mellan fakta och åsikter samt att avgöra vilka källor som är pålitliga.

För det andra kan medvetenheten om desinformation påverka respondenternas engagemang och deltagande inom dessa ämnesområden. När man är medveten om riskerna med falsk information kan man vara mer benägen att söka efter alternativa källor, delta i faktakontroller och aktivt ifrågasätta tvivelaktiga påståenden. Detta kan i sin tur öka medvetenheten i samhället och fungera som en motkraft mot spridningen av falska nyheter.

För det tredje kan ökad medvetenhet om vinklade och förfalskade nyheter påverka förtroendet för traditionella och sociala medier som informationskällor. Respondenterna kan börja överväga olika källor och vara mer benägna att söka information från olika perspektiv för att få en mer nyanserad bild av aktuella händelser. Detta kan resultera i en mer informerad och medveten publik som aktivt deltar i informationsutbytet och bidrar till att skapa en mer pålitlig informationsmiljö.

För att besvara den tredje frågeställningen om hur utbildningsnivån eventuellt påverkar respondenternas kritiska tänkande så visar studiens resultat inte några skillnader mellan högutbildade och lågutbildade unga vuxnas uppfattningar om faktorer som påverkar spridningen av fake news. Båda grupperna tenderar att framhäva liknande aspekter, såsom bristande

faktakontroll, som påverkande faktorer. Detta antyder att utbildningsnivån inte nödvändigtvis är en avgörande variabel för hur unga vuxna tolkar och förstår fenomenet fake news.

Det finns heller ingen skillnad mellan högutbildade och lågutbildade unga vuxnas upplevelser av hur deras förtroende för nyhetskällor påverkas av ökad exponering för fake news. Båda grupperna rapporterar en ökad medvetenhet och försiktighet gentemot nyhetskällor, och det verkar inte finnas någon direkt korrelation med utbildningsnivån. Detta indikerar att även om unga vuxnas förtroende påverkas av fake news-exponering, är denna påverkan inte differentierad av deras utbildningsbakgrund. Sammanfattningsvis ger studien inget stöd för att utbildningsnivån skulle vara en avgörande variabel i unga vuxnas syn på spridningen av fake news eller deras upplevelse av hur förtroendet för nyhetskällor påverkas. Denna avsaknad av skillnader kan indikera att andra faktorer, såsom medievanor och mediekritisk förmåga, kan vara mer betydelsefulla för att förklara unga vuxnas attityder och upplevelser kring dessa frågor. Vidare forskning kan fokusera på att identifiera och utforska dessa potentiella påverkande faktorer för att djupna förståelsen av hur unga vuxna navigerar i informationslandskapet och hanterar hotet från fake news.

Något som kan vara intressant att poängtera är det faktum att fake news verkar påverka allra mest på en omedveten nivå. En av de mest påtagliga insikterna är att påverkan av fake news ofta sker på en subtil och osynlig nivå. Det kan bero på att falska eller vinklade information smyger sig in i medvetandet genom manipulativa eller känslostyrda resonemang, vilket gör att mottagaren inte alltid är medveten om det. Omedveten påverkan kan också vara kopplad till kognitiva bias och förvrängningar som påverkar hur information tolkas. Människors befintliga övertygelser och åsikter kan fungera som filter som förstärker eller avfärdar vissa typer av information, vilket gör dem sårbara för falska eller vilseledande budskap. På sociala medier, där information kan spridas i en rasande hastighet, kan människor omedvetet utsättas för falska nyheter innan de hinner granska eller ifrågasätta dess autenticitet.

7.1 Generaliserbarhet

SOM-institutet har i flera års tid genomfört kontinuerliga studier om nyhetsmediernas förtroende och deras resultat visar att befolkningen har ett högt förtroende för nyhetsmedierna. Ungefär 80% av den svenska befolkningen har ett högt förtroende för nyhetskanaler och public service enligt SOM-undersökningar (Andersson, 2017:66 ; SOM-Institutet 2022). De starkaste siffrorna uppmätts för public service, alltså Radio och TV, medan morgon- och dagstidningar uppvisar lite svagare siffror (Andersson, 2017:65). De flesta av SOM-undersökningarna visar att de som har svagast tilltro till traditionella nyhetsmedier är lågutbildade och låginkomsttagare (Weibull, 2017, s.154).

Generaliserbarhet är ett begrepp inom forskning och vetenskap som syftar på förmågan att dra generella slutsatser från en studie eller undersökning och tillämpa dem på en bredare population eller kontext. Det handlar om hur väl resultaten från en specifik undersökning kan generaliseras till andra situationer eller grupper än de som studerats (Ekström & Bengt, 2019). För att bedöma generaliserbarhet överväger forskare ofta aspekter som studiens design, urval av deltagare, och hur representativa dessa deltagare är för den större populationen. Om studien

har hög generaliserbarhet innebär det att resultaten sannolikt kan appliceras på andra situationer och grupper (Ibid).

När det gäller att koppla generaliserbarhet till en intervju med en liten grupp, till exempel tio personer, är det viktigt att vara medveten om de begränsningar och möjligheter som kommer med den lilla urvalsstorleken. En viktig faktor för generaliserbarhet är hur representativ urvalsgruppen är för den större populationen man vill generalisera till. I studiens fall så är urvalsgruppen lågutbildade respektive högutbildade unga vuxna i åldrarna 20-30 år. Detta urval gjordes eftersom att 90-talister och 00-talister är en generation som har växt upp med sociala medier. Svenska folket tar i första hand del av nyheter via tv-kanaler (Internetstiftelsen, 2023). Därefter kommer nyhetsappar och webbplatser för samhällsnyheter där följande ligger i topp: SVT/ Sveriges Radio, Aftonbladet och Dagens Nyheter. Facebook är den sociala medietjänst som flest svenskar konsumerar samhällsnyheter på, följt av Instagram, Youtube och Twitter. Det gäller dock inte de födda på 2000-talet som tar främst del av samhällsnyheter på Tiktok (Ibid). Utifrån detta kan man argumentera för att en typ av teoretisk generalisering kan göras eftersom att urvalsgruppen är representativ i den form att studiens design och urval möjliggjort en typ av teoretisk generalisering där resultaten sannolikt kan appliceras på andra grupper. Resultaten som erhålls från det specifika stickprovet kan inte generaliseras utan viss försiktighet. Det beror på att det valda stickprovet kanske inte är representativt för hela populationen. De individer som ingår i stickprovet kan vara en specifik grupp med unika egenskaper eller omständigheter som skiljer sig från den bredare populationen. Därför är det viktigt att vara medveten om att resultaten endast kan appliceras på den specifika gruppen som ingår i stickprovet och inte nödvändigtvis på hela populationen.

Teoretisk generaliserbarhet fokuserar på överförbarheten av resultaten baserat på den teoretiska grunden eller modellen som används. Det innebär att bedöma huruvida de teoretiska principerna eller koncepten som ligger till grund för studien är relevanta och tillämpliga på andra situationer eller populationer (Ekström & Bengt, 2019). I grund och botten kan man säga att generaliserbarhet är ett övergripande begrepp som rör sig om tillämpningen av resultat på en bredare skala, medan teoretisk generaliserbarhet specifikt betonar överföringen av teoretiska insikter eller modeller till andra sammanhang (Ibid).

Något som skulle kunna påverka resultatet är begränsningen i tid då det kan påverka urvalets storlek och djupet på datainsamlingen. Snöbollsurval kan vara ett sätt att hantera tidsbegränsningar, men det kan också begränsa bredden av perspektiv och erfarenheter som samlas in. Snöbollsurval kan leda till att respondenterna är mer benägna att vara relaterade till varandra eller dela liknande åsikter och erfarenheter. Det kan introducera bias i datainsamlingen och leda till en snedvriden bild av mångfalden av åsikter inom populationen. Att välja respondenter från åldersgruppen 20-30 år med betoning på internetanvändning kan ge insikt i hur unga vuxnas syn på nyheter och förtroende förändras i den digitala eran.

8. Sammanfattning

I huvudsak hade studien som mål att undersöka uppfattningarna hos unga vuxna i åldrarna 20-30, med olika utbildningsnivåer, om vad som påverkar spridningen av fake news. Dessutom syftade den till att analysera hur deras förtroende för nyhetskällor påverkas när de utsätts för ökad exponering för falska nyheter. Genom att undersöka respondenternas åsikter om fake news och dess inverkan på deras informationsupptagning försökte studien förstå eventuella förändringar i förtroendet för nyhetskällor. En central ambition var att belysa skillnaderna mellan högutbildade och lågutbildade unga vuxna. Utbildning betraktades som en faktor som inte enbart påverkar individens kognitiva förmågor, utan också deras sociala nätverk och kulturella perspektiv. Studien erkände möjligheten att olika grupper kan ha varierande synsätt på fake news beroende på deras utbildningsbakgrund och de olika sociala och kulturella sammanhang de befinner sig i. Generellt sett antas att en högre utbildningsnivå korrelerar med förbättrat kritiskt tänkande och förmågan att bedöma information (Damme et al., 2023).

Genom att undersöka de faktorer som respondenterna tror ligger bakom spridningen av fake news, inklusive eventuella missuppfattningar och bristande medvetenhet, avsåg studien att tydliggöra de utmaningar som samhället står inför när det kommer till informationspålitlighet. Vidare strävade studien efter att analysera hur dessa uppfattningar påverkar respondenternas förtroende för etablerade nyhetskällor samt deras beredskap att noggrant granska och utvärdera den information de konsumerar. Genom att uppfylla sitt syfte strävar studien efter att tillföra kunskap som kan vara vägledande för beslutsfattare, medieorganisationer och samhället i stort, med målet att utforma effektiva strategier för att bekämpa spridningen av fake news och främja en hälsosam informationsmiljö där medborgare kan fatta välgrundade beslut baserade på tillförlitlig och trovärdig information.

Den första frågeställningen som studien ville utforska var: Vad tror högutbildade respektive lågutbildade unga vuxna i åldrarna 20-30 påverkar spridningen av fake news och varför? En sammanfattning av svaren på denna fråga är följande: Enligt tio respondenter var den dominerande uppfattningen att fake news sprids för att kontrollera diskursen och övertyga andra. De betonade särskilt att teknologins framsteg, särskilt inom sociala medier och internet, spelar en avgörande roll i spridningen av falska nyheter. Bristande källkritik, påverkan från sociala nätverk och individens roll som spridare identifierades också som betydande faktorer. Sammantaget illustrerar respondenternas åsikter hur fake news sprids och hur individens förtroende och mediekonsumtion påverkar detta fenomen. Diskussionen om nyhetskanaler som en del av problemet och den växande betydelsen av att främja källkritik och medvetenhet om falska nyheter understryker vikten av att förstå dessa dynamiker för att bekämpa desinformation.

Den andra frågeställningen som studien avsåg att besvara var: Hur upplever högutbildade respektive lågutbildade unga vuxna i åldrarna 20-30 år att deras förtroende för nyhetskällor påverkas när de blir allt mer exponerade för fake news? En sammanfattning av svaren på denna fråga är som följer: Synen på nyhetskällors pålitlighet förändras för vissa respondentgrupper, där högutbildade i högre grad bibehåller sitt höga förtroende medan

lågutbildade oftare upplever förändringar. Oavsett utbildningsnivå föredrar majoriteten av respondenterna traditionella nyhetskanaler och anser dem vara mer pålitliga än nyhetskällor på sociala medieplattformar. De understryker att traditionella medier är mer kontrollerade och opartiska, medan sociala medier saknar ansvarig utgivare och därmed kräver mer individuell faktakontroll.

Resultaten på den sista frågeställningen: Påverkar utbildningsnivån respondenternas kritiska tänkande? är följande: Resultaten indikerar ingen skillnad mellan högutbildade och lågutbildade unga vuxnas uppfattningar om faktorer som påverkar spridningen av fake news. Båda grupperna betonar liknande aspekter, såsom bristande faktakontroll, som påverkande faktorer. Detta antyder att utbildningsnivån inte nödvändigtvis är en avgörande variabel för hur unga vuxna tolkar och förstår fenomenet fake news. Dessutom observeras ingen distinkt skillnad mellan högutbildade och lågutbildade unga vuxnas erfarenheter av hur deras förtroende för nyhetskällor påverkas av ökad exponering för fake news. Båda grupperna rapporterar en ökad medvetenhet och försiktighet gentemot nyhetskällor, och det verkar inte finnas någon direkt korrelation med utbildningsnivån.

8.1 Framtida forskning

För att fördjupa förståelsen för den påverkan som online-media och fake news har på olika åldersgrupper och för att identifiera eventuella skillnader i konsumtionsmönster och påverkan, finns det flera områden som kan utforskas i framtida forskning. Vidare forskning skulle kunna rikta in sig på äldre åldersgrupper för att undersöka om de påverkas i större utsträckning av fake news än unga människor. Då denna studie har riktat sig till unga vuxna kan det i framtida forskning vara intressant att analysera äldres medvetenhet om medieuttryck online och hur detta kan påverka deras förmåga att identifiera och bemöta desinformation. En viktig aspekt att utforska är den faktiska mängden fake news som konsumeras av äldre grupper. Detta kan inkludera olika typer av nyheter som anses vara särskilt lockande för äldre användare och vilka konsekvenser detta kan ha för deras bild av världen.

Ytterligare forskning kan inriktas på att undersöka varför och hur unga vuxna tycks klara sig bättre online när det gäller medvetenhet om medieuttryck och identifiering av fake news. Vilka färdigheter och strategier använder de, och hur kan dessa insikter användas för att förbättra mediakompetensen i andra åldersgrupper? Genom att fördjupa sig inom dessa områden kan forskningen belysa vilka specifika faktorer som ligger bakom unga vuxnas framgångsrika navigering online. Resultaten kan sedan användas för att informera utbildningsstrategier och medieprogram som syftar till att förbättra medvetenheten om medieuttryck och stärka förmågan att identifiera fake news i bredare samhällskontexter.

Genom att adressera frågor som handlar om hur äldre grupper påverkas av fake news och hur mycket de konsumerar samt varför unga kanske klarar sig bättre online så kan den framtida forskningen bidra till en djupare förståelse av hur olika generationer hanterar och påverkas av media och desinformation online. Denna insikt kan vara värdefull för att utforma effektiva strategier för medieutbildning och motverka spridningen av fake news i olika åldersgrupper.

9. Referenser

Andersson, U (2017): "Lågt förtroende för rapporteringen om invandring" i Institutet för mediestudier (2017): *Misstron mot medier*. Institutet för Mediestudier, Kapish produktion, Stockholm

Andersson, U (2020) *Hur står sig svenska mediers förtroendekapital?* i Ulrika Andersson, Anders Carlander & Patrik Öhberg (red) *Regntunga skyar*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.

Al-Rawi, A (2018) *Gatekeeping Fake News Discourses on Mainstream Media Versus Social Media*. Sage

Bro, P., & Wallberg, F (14 april 2014) *Digital Gatekeeping - News media versus social media*. Taylor & Francis Online

Burrell, G., & Morgan, G (1979) *Sociological Paradigms and Organisational Analysis*. Heinemann Educational Books

Casad, B.J., & Luebering, J.E (31 mars 2023) *Confirmation bias*. Britannica

Cacioppo, J.T., & Petty, R.E (1984) , "The Elaboration Likelihood Model of Persuasion", i NA - Advances i Consumer Research Volume 11, eds. Thomas C. Kinnear, Provo, UT : Association for Consumer Research

Carlström Hagman, L.P (18 januari 2017) *Perspektiv på forskningsanknytning i högre utbildning*. Taylor & Francis Online

Damme, D.V, Zahner, D, Cortellini, O, Dawber, T., & Totholz, K (10 augusti 2023) *Special Issue: Understanding and fostering the development of critical thinking education and competences*. Wiley Online Library

Ekström, M., & Bengt, J (red.) (2019). *Metoder i medie- och kommunikationsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur AB.

Fisher, C (1 december 2016) *The trouble with "trust" in news media*. Taylor & Francis Online

Hultman, J., & Eriksson, L.T (7 maj 2014) *Kritiskt tänkande : Utan tvivel är man inte riktigt klok | 2:a upplagan*. Liber AB

Internetstiftelsen (19 mars 2021) *Fake news*. Internetkunskap: Internetstiftelsen

Internetstiftelsen (26 oktober 2021) kap 8 *Sociala medier* i *Svenskarna och internet 2021*: Internetstiftelsen

Internetstiftelsen (10 oktober 2023) kap 7 *Samhällsnyheter i traditionella och digitala nyheter i Svenskarna och internet 2023*: Internetstiftelsen

Knowit (7 november 2018) *Rapport | Fake news och svenskarna – vem eller vad kan vi lita på i digitaliseringen av samhället?* Knowit AB

Lazer, D.M.J, Baum, M.A, Benkler, Y, Berinsky, A.J, Greenhill, K.M, Menczer, F, Metzger, M.J, Nyhan, B, Pennycook, G, Rothschild, D, Schudson, M, Sloman, S.A, Sunstein, C.R, Thorson, E.A, Watts, D.J., & Zittrain, J.L (9 mars 2018) *The science of fake news: Addressing fake news requires a multidisciplinary effort*. Science

Mazur, A (4 september 2017) *Technical Controversies over Public Policy*. Taylor and Francis Group

Moy, P, Twombs, D., & Rinke, E.M (2016) *Agenda-Setting, Priming, and Framing*. John Wiley & Sons, Inc.

Newman, N, Fletcher, R, Kalogeropoulos, A, Levy, David. A. L., & Kelis Nielsen, R. (2018). *Reuters Institute Digital News Report 2018*. Oxford, UK: Reuters Institute for the Study of Journalism.

Nationalencyklopedin (2023) *Reliabilitet*. 2023 NE Nationalencyklopedin AB

O'Keefe, D.J (2013) kapittel 9 *The Elaboration Likelihood Model* i The SAGE Handbook of Persuasion. SAGE

Ognyanova, K, Lazer, D, Robertson, R. E., & Wilson, C (2 juni 2020) *Misinformation in action: Fake news exposure is linked to lower trust in media, higher trust in government when your side is in power*. Harvard Kennedy School

Petty, R.E., & Briñol, P (2011) kap 11 *The Elaboration Likelihood Model* i Handbook of Theories of Social Psychology: Collection: Volumes 1 & 2. Sage

Pennycook, G., & Rand, D.G. (15 mars 2021). *The Psychology of Fake News*. Trends in Cognitive Sciences

Perera, A (12 april 2023) *Cultivation theory: Definition and Examples*. SimplyPsychology

Sasse, A.M, Riegelsberger, J, McCarthy, J.D, McKenna, K.Y.A, Reips, U.D, Postomes, T., & Joinson, A (2009) *Trust in Mediated Interactions*. Oxford Handbook of Internet Psychology, 2009

Shu, K, Sliva, A, Wang, S, Tang, J., & Liu, H (1 september 2017) *Fake news detection on social media: A data Mining Perspective*. Association for Computing Machinery Digital Library

Shumann, M (18 juni 2020) *Mainstream Media Across Party Lines, Study Finds*. Rutgers: The State University of New Jersey

Shehata, A (2021) *Nyheter i sociala medier – en forskningsöversikt av användning och effekter ur ett medborgarperspektiv*. Sveriges Riksdag

Shoemaker, P.J., Reese, S.D. (1996) *Mediating the Message: Theories of Influence on Mass Media Content (2nd Edition)*. New York : Longman

Sterret, D, Malato, D, Benz, J, Kantor, L, Tompson, T, Rosenstiel, T, Sonderman, J., & Loker, K (13 juni 2019) *Who Shared It?: Deciding What News to Trust on Social Media*. Taylor & Francis Online

Tsfati, Y, Boomgaarden, H.G, Strömbäck, J, Vliegenthart, R, Damstra, A., & Lindgren, E (19 maj 2020) *Causes and consequences of mainstream media dissemination of fake news: literature review and synthesis*. Taylor & Francis Online

Turcotte, J, York, C, Irving, J, Scholl, R. M., & Pingree, R. J (1 juni 2015) *News Recommendations from Social Media Opinion Leaders: Effects in Media Trust and Information Seeking*. Oxford Academic

Trost, J (4 maj 2010) *Kvalitativa intervjuer*. Lund Studentlitteratur

Wagner, M.C ., & Boczkowski, P.J (23 augusti 2019) *The Reception of Fake News: The Interpretations and Practices That Shape the Consumption of Perceived Misinformation*. Taylor & Francis Online

Weibull, Lennart (2007): *Medieförtroende och medieanvändning*. SOM-institutet, 2007.

10. Bilagor

[INTERVJUGUIDE](#)